

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra Českého jazyka a literatury

Diplomová práce

Příjmení, jména po chalupě a přezdívky v obci Čenkov

Vypracovala: Bc. Jaroslava Sudová
Vedoucí práce: doc. PhDr. Marie Janečková, CSc.

České Budějovice 2015

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Příjmení, jména po chalupě a přezdívky v obci Čenkov* vypracovala samostatně pod vedením doc. PhDr. Marie Janečkové, CSc., pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 23. 4. 2015

.....

Jaroslava SUDOVÁ

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své diplomové práce doc. PhDr. Marii Janečkové, CSc., a také slečně doktorandce Mgr. Veronice Novákové za jejich odborné vedení této práce a cenné rady při jejím vypracování. Dále bych chtěla poděkovat všem občanům Čenkova a pracovníkům Obecního úřadu v Malšicích, kteří mi pomohli nashromáždit materiály a data pro moji práci. Děkuji i své rodině za podporu, kterou mi poskytovala během celého studia.

Anotace

Tato diplomová práce se koncentruje na lingvistickou analýzu oficiálních a neoficiálních jmen osob v Čenkově u Malšic. Předmětem zkoumání jsou příjmení, jména po chalupě a přezdívky ve jmenované obci. Příjmení jsem získala ze soupisu obyvatel, jména po chalupě a přezdívky za užití dotazníků a rozhovorů. Klasifikace i analýza tohoto antroponomastického materiálu jsou vypracovány na základě studia odborné literatury a tradičních klasifikačních postupů. Cílem práce je vytvořit přehled o typech příjmení, jmen po chalupě, přezdívek a přispět k onomastice vesnice Čenkov u Malšic.

Abstract

This thesis focuses on linguistic analysis of official and unofficial personal names in Čekov near Malšice. The subject matter of the research are surnames, names after residence and nicknames in the above mentioned village. I gained surnames from the list of inhabitants, names after residence and nicknames using questionnaires and dialogues. Classification as well as this antropomastic material analysis are based on study of professional literature and traditional classification procedures. The goal of this thesis is to make a survey on types of surnames, names after residence, nicknames and to contribute to onomastics of the village Čekov near Malšice.

Obsah

Úvod.....	9
Metodologie.....	10
I. Teoretická část.....	12
1. Čenkov u Malšic.....	12
1.1 Obecné informace.....	12
1.3 Historie obce.....	13
2. Onomastika.....	16
2.1 Dělení onomastiky.....	17
2.2 Funkční hledisko onomastiky.....	17
2.3 Osobnosti české onomastiky.....	18
3. Vlastní jména obecně.....	21
3.1 Funkce proprií.....	21
3.2 Druhy a třídy proprií.....	22
4. Nedědičné a dědičné pojmenování osob.....	24
4. 1 Přízviska a příjmy.....	24
4.1.1 Druhy příjmy.....	24
4. 3 Přezdívky.....	26
4. 4 Jména „po chalupě“.....	27
4. 5 Vznik a původ příjmení.....	28
4. 2. 1 Pravopis příjmení.....	29
4. 2. 3 Třídění příjmení podle původu.....	30
II. Praktická část.....	32
5. Příjmení v Čenkově u Malšic.....	32
5. 1 Příjmení ze jmen osobních (křestních).....	32
5. 2 Příjmení z apelativ.....	42
5.2.1 Příjmení podle tělesných a duševních vlastností.....	43
5.2.2 Příjmení z názvů řemesel, zaměstnání a pracovních nástrojů.....	52

5.2.3 Příjmení z názvů sociálních skupin	54
5.2.4 Příjmení označující věk, vzrůst a příbuzenské a jiné vztahy	56
5.2.5 Příjmení ze starých názvů chemických výrobků	57
5.2.6 Příjmení vyjadřující dojmy a vjemy lidských smyslů	57
5.2.7 Příjmení ze slovesných pojmenování, podle dějů.....	58
5. 3 Příjmení ze jmen místních	59
5. 4 Příjmení cizího původu.....	61
5. 5 Příjmení nezařazená	63
6. Jména po chalupě.....	66
6. 1 Výklad jmen po chalupě	68
6.1.1 Jména podle příjmení původního majitele.....	68
6.1.1.1 Z osobních jmen.....	68
6.1.1.2 Z apelativ	72
6.1.1.3 Z místních jmen	78
6.1.1.5 Příjmení nezařazená	80
6.1.2 Jména podle jiných motivů vzniku	81
7. Přečdivky	82
7. 1 Přečdivky motivované rodným jménem a příjmením.....	82
7. 2 Přečdivky motivované tělesnými vlastnostmi	86
7. 3 Přečdivky motivované duševními, charakterovými vlastnostmi	88
7. 4 Přečdivky motivované povoláním, profesí nositele.....	90
7. 5 Přečdivky motivované vztahem nositele k známé osobě, pohádkové bytosti	92
7. 6. Přečdivky podle koníčků, oblíbených činností.....	92
7. 7 Přečdivky podle příhody, historiky, průpovědek.....	93
7. 8 Přečdivky podle bydliště a jiných místních souvislostí.....	94
7. 9 Skupinové přečdivky	95
7. 10 Přečdivky neprůhledné	95
Přehled přečdivek	96

Závěr	98
Seznam použité literatury	101
Internetové zdroje	102
Další zdroje	103
Rejstřík (příjmení, jména po chalupě, přezdívky)	104

Úvod

V diplomové práci se zabývám příjmeními, jmény po chalupách (po staveních) a přezdívkami v obci Čenkov u Malšic. Toto téma spadá do nauky o vlastních jménech, tedy do onomastiky, respektive do její dílčí disciplíny antroponomastiky.

Tuto jihočeskou obec jsem si nevybrala náhodně. Jedná se o moji rodnou ves, a právě z tohoto důvodu bych chtěla podat lingvistickou analýzu vlastních jmen osob, oficiálních i neoficiálních, a přispět k onomastice obce Čenkov u Malšic. Ač se jedná o nevelkou vesnici, nabízí bohatý materiál pro antroponomastický rozbor. Zajímavostí je, že se v této vesnici zachovalo velké množství jmen po chalupách, což je v dnešní době také poměrně ojedinělé, jelikož tato jména již ve většině obcí zcela vymizela. I soubor přezdívek v této vesnici je nemalý. Důležitým zdrojem pro mou diplomovou práci je tedy soupis obyvatel obce Čenkov, na základě kterého provádím rozbor příjmení. Bez tohoto stěžejního materiálu by nebylo možné práci uskutečnit.

Primárním cílem práce je ukázat, na základě jakých motivů byla příjmení, jména po chalupách a přezdívkami v Čenkově utvořena. U některých příjmení nelze jednoznačně vyložit jejich původ. Z tohoto důvodu uvádím i více variant vzniku příjmení.

V úvodu uvádím metody práce, které jsem v diplomové práci užila. Poté se koncentruji na představení obce Čenkov. Podávám obecné informace o obci, o populačním vývoji obyvatelstva a v neposlední řadě i o poměrně rozsáhlé historii obce. Stěžejní část diplomové práce tvoří oddíl teoretický. V něm shromažďuji materiál vztahující se k nauce o vlastních jménech, dále k problematice vlastních jmen a v neposlední řadě k dědičným a nedědičným pojmenováním osob. Při shromažďování dat a informací v teoretické části diplomové práce nejčastěji vycházím z publikací Josefa Beneše, Jana Svobody, Rudolfa Šrámka, Milana Harvalíka a Jany Pleskalové.

Při analýze samotných příjmení, jmen po chalupách a přezdívek čerpám především z vlastního sebraného materiálu, který interpretuji na základě poznatků získaných studiem odborné literatury. Při výkladu etymologie příjmení se nejčastěji odkazují na publikace Vladimíra Matese, Dobravy Moldanové, Miroslavy Knappové a Josefa Beneše.

Metodologie

Diplomovou práci jsem strukturovala do dvou stěžejních částí. První obsahuje historii obce Čenkov, posléze onomastickou teorii a především její dílčí disciplínu antroponomastiku. Druhá část práce je praktická. Zde se zaměřuji na motivy vzniku a na třídění příjmení a jmen po chalupách, která se v Čenkově vyskytují. Dále se zde soustředím na vznik a význam přezdívek, kterými jsou místní obyvatelé označováni.

Postup, který jsem k získání informací a poznatků užila, lze rozdělit do tří standardních fází. První lze označit jako přípravnou. V průběhu této etapy jsem vyhledávala odbornou literaturu vztahující se k tématu. Stěžejní literaturou jsou práce Josefa Beneše (*O českých příjmeních* 1962), Jana Svobody (*Staročeská osobní jména a naše příjmení* 1964), Rudolfa Šrámka (*Úvod do obecné onomastiky* 1999), Milana Harvalíka (*Synchronní a diachronní aspekty české onymie* 2004) a Jany Pleskalové (*Vývoj vlastních jmen obecných v českých zemích v letech 1000–2010* 2013). Z těchto publikací a také z odborných článků jsem shromáždila teoretické poznatky, které shrnuji v teoretické části práce. Tématu příjmení a přezdívek se již věnovalo několik bakalářských a diplomových prací, jež vznikly na Pedagogické nebo Filozofické fakultě Jihočeské univerzity. Tyto práce mi také sloužily jako inspirační a pomocný materiál při vytváření mé závěrečné práce. Zejména jsem se inspirovala diplomovou prací *Příjmení v obci Sudovo Hlavno* (2013), jejíž autorkou je Tereza Sedláčková. Práce se mi jeví jako přehledná, a proto jsem užila obdobnou grafickou strukturu v části empirické. K pracím, jež se vztahují k tomuto tématu, patří mimo jiné také bakalářská práce *Příjmení a přezdívky v obci Vír* (Ostrýžová, 2011) a diplomová práce *Příjmení v obci Bolešiny* (Sommerová, 2014).

Posléze jsem hledala materiály vztahující se přímo k obci Čenkov. Potřebné informace jsem dohledala zejména v obecní kronice a také na obecním úřadě v Malšicích, kde jsem získala soupis obyvatel žijících v Čenkově.

Následně jsem vedla zejména přímé rozhovory s místními obyvateli a využívala jsem dotazníky s otevřenými otázkami. Pomocí těchto exploračních metod jsem zjišťovala přezdívky a dochovaná jména po chalupách. Nejvíce přezdívek jsem shromáždila mezi mladší generací. Naopak u jmen po chalupách mi byli nápomocni pouze starousedlíci.

Po získání všech potřebných informací a dat jsem přistoupila k fázi realizační. V této fázi jsem se nejdříve zaměřila na teoretické poznatky, ze kterých jsem vytvořila část

teoretickou. Postupovala jsem od obecného ke konkrétnímu. Nejprve jsem se zaměřila všeobecně na onomastiku, poté jsem přistoupila k výkladu vlastních jmen a následně jsem již věnovala pozornost dědičným a nedědičným pojmenováním osob. Na teoretický základ jsem navázala v části praktické, kde uvádím konkrétní výklad jednotlivých příjmení, jmen po chalupách a přezdívek a také je zařazuji do příslušných skupin a podskupin podle motivu vzniku.

Po aplikaci teoretických poznatků na připravený materiál jsem přistoupila k závěrečné prezentační fázi.

Při výkladu vzniku (etymologie) jednotlivých příjmení jsem vycházela z publikací několika autorů. Při uvedení „výkladu podle Beneše“ se odkazuji na publikace *O českých příjmeních* 1962, *Německá příjmení u Čechů, 1. svazek* 1998, *Německá příjmení u Čechů, 2. svazek* 1998. Publikace Josefa Beneše z roku 1998 využívám zejména při výkladu příjmení cizího původu.

U výkladu příjmení, jež vznikla ze jmen osobních, z apelativ a jmen místních, nejčastěji volím publikace Vladimíra Matese a Dobravy Moldanové. Při uvedení „výkladu podle Matese“ se odkazuji na publikace *Jména tajemství zbavená* 2002, *Jména tajemství zbavená: malá encyklopedie příjmení, II. díl* 2003, *Jména tajemství zbavená aneb příjmení pod mikroskopem* 2004. Jestliže uvádím „výklad podle Moldanové“, vycházím z publikace *Naše příjmení* 1983.

Při výkladu osobních jmen volím publikace Františka Kopečného *Průvodce našimi jmény* 1991 („výklad podle Kopečného“) a Miloslavy Knappové *Příjmení v současné češtině. Jazyková příručka* 1992, *Jak se bude vaše dítě jmenovat?* 1999 („výklad podle Knappové“).

I. Teoretická část

1. Čenkov u Malšic

1.1 Obecné informace

Obec Čenkov leží 11 kilometrů od jihočeského města Tábor. Vesnice spadá pod obecní úřad městysu Malšice, které leží 1,5 kilometru severozápadně od Čenkova. V roce 1961 byly k Čenkovu připojeny okolní obce Všechlapy, Třebelice, Dobřejice. Všechny tyto obce patří od roku 1975 pod Malšice. Rozloha Čenkova činí 7,79 km². V současné době má Čenkov 233 obyvatel, které zde mají hlášené trvalé bydliště, konkrétně 188 dospělých občanů a 45 dětí. V této obci je evidováno 90 čísel popisných.

1.2. Populační vývoj za rok 2014

V této tabulce uvádím populační vývoj a „pohyb“ obyvatelstva za rok 2014.

Část obce	Čenkov						
Rok	2014 [Počáteční stav v roce: 229]						
Měsíc	Přist ¹	Přest +/- ²	Odstěh ³	Naroz ⁴	Úmrtí	+/-	Stav
leden	-	- -	-	1	-	1	230
únor	-	- -	5	-	-	- 5	225
březen	1	- -	-	-	1	-	225
duben	2	- -	1	-	-	1	226
květen	7	- -	-	-	-	7	233
červen	-	- -	-	-	-	-	233
červenec	-	- -	-	-	-	-	233
srpen	1	1 1	-	-	-	1	234
září	-	- -	-	-	-	-	234
říjen	-	- -	-	-	-	-	234
listopad	-	- -	-	-	1	-	233
prosinec	-	- -	-	-	-	-	233
Celkem za rok	11	1 1	6	1	1	5	233

¹ Přistěhovali se

² Přestěhovali se

³ Odstěhovali se

⁴ Narodili se

1. 3 Historie obce

Původní název této obce byl *Črnkov*. Toto pojmenování souviselo s tzv. *Črnkovým dvorem*. Z tvaru *Črnkov* se později stává *Černkov* a z důvodu lepší výslovnosti mizí „er“ a vzniká tak *Čenkov*. První zmínky o této obci jsou známy z urbáře rožmberského zboží již před rokem 1374. *Črnkov* patřil v této době k příběnickému panství (Sassmann, 2008, s. 179).

Další záznamy o Čenkově přináší roku 1433 výběrčí rejstřík příběnického panství. Na základě dohody mezi tábority a Rožmberky byly Příběnice zbořeny a posléze celé panství přešlo pod správu panství Choustník. Rožmberkové se vlivem drobných válek s husity finančně vyčerпали a z toho důvodu museli zastavovat platy ze svých vsí. Čenkov měl také od roku 1489 zástavního pána, konkrétně Ondřeje Načerackého z Kutné Hory a jeho bratra Řehoře. Čenkov patřil zástavním pánům řadu let. Až v roce 1581 je Čenkov uveden jako rožmberský pro panství Bechyně – Choustník – Želeč (Sassmann, 2008, s. 179).

Obraz o obyvatelích Čenkova v 17. století nám přináší berní rula kraje bechyňského. Z této ruly se dozvídáme, k jak velkému zpustošení vsi během třicetileté války došlo. V 15. století zde bylo 28 statků, roku 1653 hospodařilo pouze 7 sedláků. Statky ostatních sedláků byly po bitvě vypáleny a ještě desítky let po konci třicetileté války sedláci nebyli schopni své grunty znovu postavit. Bohužel není známo, která bitva se v Čenkově a okolí udála. V roce 1715 se počet hospodářů v Čenkově zvýšil na 13, ovšem pořád to bylo velmi málo oproti dávné minulosti (Sassmann, 2008, s. 180).

Další informace o Čenkově můžeme získat z Chytilova adresáře z roku 1915. Zde je uvedeno, že od roku 1909 byl starostou Jan Blažek, radními Josef Hašpl z čp. 15, Josef Hašpl z čp. 18, kramářství a trafikou měl Jan Kárník, hostinec Jan Kárník a Matěj Matějčiček, husy prodával Jan Brož. Roku 1925, za starosty Jana Hejného, byla založena čenkovská obecní kronika. V této kronice se mimo jiné dočteme, že je dnes v Čenkově velmi časté příjmení Hašpl. Ovšem ještě roku 1715 se zde toto příjmení vůbec nevyskytovalo. Ve staré kronice je u čp. 10 uvedeno *U Zdeňků*. „Zdeněk býval rychtářem. Odešel na jiné panství a vrchnost sem dodala Hašpla z Plané nad Lužnicí.“ (Sassmann, 2008, s. 181). U čp. 18 *U Zíků* je zapsáno: „Za roboty Zíka odešel a vrchnost želečská sem dosadila Hašpla z Plané nad Lužnicí.“ (tamtéž). V kronice je například také uveden seznam lidí, kteří se v roce 1877 vystěhovali do Ameriky.

Do čenkovské kroniky byl i zpětně zapsán detailní popis první světové války, tedy léta 1914–1918. Z kroniky se dovídáme, kteří občané byli před válkou v aktivní službě. Patřil k nim například Josef Čepička, čp. 6, Josef Lutovský, čp. 23. Dále zjišťujeme, že při odvodu 1. 8. 1914 bylo devět koní vzato z Čenkova. Druhé odvody koní následovaly 17. 12. 1914, při kterých byli z Čenkova odvedeni čtyři koně. Od 19. 12. 1914 se začalo dodávat žito vojsku za 22 K za 100 kg. Došlo ke zdražení obilí. Pšenice byla k dostání za 40 K a žito za 34 K. Mouka byla pouze na lístky, a to na jednu osobu 24 dkg. 12. 6. 1914 probíhaly v Čenkově soupisy obilí a mouky. Na konci června 1914 již nebylo možno nic koupit za peníze. Byla možná pouze výměna. V roce 1914 naposled rukovali devatenáctiletí: František Kotalík, Josef Hrdlička, Josef Blažek. V roce 1916 odvody pokračují. Radní Josef Hašpl z čp. 18 byl dne 26. 1. u odvodu v Jindřichově Hradci, kam byli odvedeni starostové a radní. V únoru opět dochází k soupisům obilí a mouky. Obilí se mlelo pouze na lístky. Dne 28. 6. došlo k nařízení maximální ceny dobytka: 1 kg živé váhy za 3 K. Na počátku června 1916 se do Čenkova přistěhovali vystěhovalci (Židé). Dne 20. 1. měl Čenkov odvést sedm vagonů ovsa. Nakonec odvedl pouze jeden (Sassmann, 2014, s. 200–203). Konec války kronika zaznamenává takto: „Se srdcem překypujícím radostí lidé v Čenkově zhotovovali papírové praporky, aby ozdobili aspoň okna svých příbytků.“ (Sassmann, 2014, s. 203). Oslava osvobození českého národa proběhla 3. 11. 1918 v sousedních Malšicích. V Čenkově byl zhotoven pomník padlým. Jeho slavnostní odhalení proběhlo 13. 7. 1924. Pomník zhotovil sochař Dušek z Tábora za 5 500 Kč (tamtéž).

V 50. letech 20. století můžeme hovořit o počátcích kolektivizace vesnice. Nejprve dochází k zakládání strojních a poté jednotných zemědělských družstev. Zemědělci měli slučovat svoji půdu a společně ji obdělávat. Samozřejmě všichni tak nečinili dobrovolně. V Čenkově docházelo k souzení zásobovacích přestupků. 19. 9. 1950 se konal v čenkovském hostinci „lidový soud“, na kterém byli odsouzeni k ročnímu odnětí svobody jako nepřátelé socialistického zřízení František Hašpl, Antonín Bejlovec, Josef Hašpl, František Jahoda a Václav Hrdlička. Od roku 1952 se ve vesnici stabilizovalo JZD. Družstvo bylo po nějaké době sloučeno s Malšicemi (Sassmann, 2014, s. 204).

Šedesátá léta se nesou v duchu slučování obcí i JZD. Z Čenkova se roku 1961 stává středisková obec, jelikož k němu byly přičleněny obce Všechlapy, Třebelice, Dobřejice. V tomto období přibýlo administrativy a společné prostory pro národní výbor a družstvo byly těsné. Z tohoto důvodu byla vystavěna nová budova úřadovny JZD na okraji

vesnice naproti čp. 33. Administrativním pracovníkem v letech 1964–1975 byla Růžena Čutková. V roce 1974 dochází k prvnímu slučování, ve kterém byla sloučena zemědělská družstva Malšic, Maršova a Čenkova. Druhá vlna slučování přichází o rok později. Čenkov byl připojen k Malšicím (společně s Všechlapami, Třebelicemi, Dobřejicemi). Do funkce předsedy byl zvolen Mládek a do funkce tajemníka Chaloupka, tedy dosavadní předseda MNV Čenkov (Sassmann, 2014, s. 204).

V červnu roku 1990 se konaly první volby do Poslanecké sněmovny po pádu komunismu. Na Malšicku je doložena 98% účast voličů. V září 2003 bylo v Čenkově uspořádáno Setkání rodáků u příležitosti 110. výročí založení tamního hasičského sboru (Sassmann, 2014, s. 60–62). V roce 2007 byl v Čenkově otevřen penzion Na Pastoušce a o dva roky později zde bylo vystavěno bowlingové centrum. Především díky těmto „institucím“ se stala malá jihočeská vesnička poměrně žádanou turistickou lokalitou (Sassmann, 2014, s. 63).

2. Onomastika

Jazykovědná disciplína onomastika, jejíž intenzivní rozvoj je kladen zejména do 50. – 60. let 20. století, se zabývá vznikem, tvořením a povahou vlastních jmen (propríí, onymíí). Onomastika byla řadu let chápána pouze jako pomocná věda historická, ovšem dnes ji lze považovat za poměrně samostatnou lingvistickou disciplínu, která se však neobejde bez úzké spolupráce lingvistů, historiků, archivářů, etnografů, geografů či sociologů. Česká onomastika také rozvíjí ve svých teoretických a metodologických principech obecnou onomastickou teorii, jež se opírá o kořeny strukturalismu Pražského lingvistického kroužku, přičemž zdůrazňuje hledisko funkční a taktéž systémové pojetí propríí jako strukturovaného celku (Harvalík, 2004, s. 9). V průběhu 50. a 60. let vytvořila česká onomastika svá základní materiálová východiska, tudíž byla čeština jedním z mála jazyků, jejichž onymie je ve svých podstatných částech zpracovaná v relativní úplnosti a zejména systematicky. Na přelomu 60. a 70. let dochází k dovršení přesunu z věd historických do věd lingvistických (Šrámek, 1999, s. 3).

K typickým rysům české onomastické školy jednoznačně patří interdisciplinárnost, jejíž základ tvoří složky lingvistické, geografické a historické. Také se usilovalo o co největší zpřístupnění problematiky vlastních jmen všem zájemcům. S počátky novodobé výuky nauky o vlastních jménech na vysokoškolské úrovni neodmyslitelně souvisí jméno Vladimíra Šmilauera, který je zároveň považován za zakladatele moderní české onomastiky. Šmilauer vedl již před 2. světovou válkou seminář „Oronymie Vysokých Tater“ na půdě Filozofické fakulty Karlovy univerzity a poté v roce 1948 vedl seminář „Úvod do toponomastiky“. Od 60. let 20. století je možno hovořit o tzv. pražském mimofakultním semináři vycházejícím z cyklu toponomastických přednášek. Seminář byl zpočátku veden samotným Šmilauerem a po jeho smrti v roce 1983 se vedení ujal Ivan Lutterer. A právě z těchto pravidelných setkávání se zrodilo uskupení, jež lze nazvat česká onomastická škola (Harvalík, 2004, s. 23).

Výše jsme již zmiňovali tzv. interdisciplinární charakter nauky o vlastních jménech. Nutno podotknout, že onomastika má z lingvistických oborů zvláště blízko k dialektologii, kterou lze považovat za subdisciplínu onomastiky, a můžeme tedy hovořit o tzv. onomastické dialektologii. Dialektologie zjišťuje nářeční podobu zkoumaných vlastních jmen a také jejich komunikační varianty. Vztah mezi onomastikou a dialektologií lze označit jako reciproční. Šrámek (1999, s. 148) ho charakterizuje jako vztah utilitární. Dialektologie však chápe onymii pouze jako

východisko materiálové. Dochází k tomu, že onymický materiál je zbavován jedinečných systémových hodnot, což vede k jeho apelativizování. Nutno podotknout, že dialektologie nemůže postihnout onymii jako funkčně uspořádaný celek. Zaměřuje se pouze na její část, zejména tedy na diferenční formální prostředky. Na druhé straně samotná onomastika nemůže ve své vlastní práci dialektologii opomenout. Onymický systém lze považovat za objektivně fungující pouze tehdy, je-li doložena materiálová základna, ale také je-li doložena příslušná realizace v konkrétní nářeční podobě (Šrámek, 1999, s. 150–152).

2.1 Dělení onomastiky

Onomastiku je možno rozdělit do třech velkých skupin. Jedná se o kategorii *geonymickou*, *bionymickou*, *chrématonymickou*. Do **geonymického** plánu spadají všechny třídy toponym (místních jmen) a kosmonym (jména planet, hvězd). Plán **bionymický** postihuje všechna antroponyma (vlastní jména), pseudoantroponyma (nepravá vlastní jména) a dále zoonyma (vlastní jména zvířat). Do skupiny **chrématonymické** se řadí vlastní jména pro objekty, vztahy, jevy, jež vznikly lidskou činností. „Tomuto základnímu dělení odpovídá také základní trichotomie tříd vlastních jmen (geonyma, bionyma, chrématonyma, včetně jejich subsystémů) a také členění onomastiky na geonomastiku, bionomastiku a chrématonomastiku (včetně subdisciplín, jako jsou např. toponomastika, hydronomastika, andronomastika aj.).“ (Šrámek, 1999, s. 16).

2.2 Funkční hledisko onomastiky

Otázka funkčního pojetí onomastiky se hned v zárodku jeví jako nelehká, jelikož sám pojem „funkce“ činí potíže v samotné onomastické teorii a taktéž i v konkrétní analytické práci. Jen v souvislosti s naukou o jménech je s „funkcemi“ spojeno 36 termínů, jako například funkce nominativní, diferenční, znaková, sociologická, konotativní či funkce předmětná (Šrámek, 1999, s. 22).

Z hlediska funkcí onymických dochází Šrámek k dvojímu závěru. V centru onomastiky vystupuje do popředí kategorie „obsah“ a zvláště pak „forma“. „Funkční zřetel proniká spíše zdůrazněním diferencí vůči apelativům (nebo shod s nimi).“ (Šrámek, 1999, s. 22). V druhém závěru Šrámek (1999, s. 22) dochází k názoru, že termín „funkce“ se používá k označení pojmově různých jevů, a to konkrétně ve smyslu sémiotickém, dále ve smyslu příznaku, v pragmatickém smyslu a v neposlední řadě v příznaku fungování.

2.3 Osobnosti české onomastiky

Mezi nejstarší soupisy a projevy, zabývající se osobními jmény a místními jmény, patří práce gramatiků a slovníkářů Beneše Optáta, Petra Gzela, Václava Philomatesa, dále pak Jana Blahoslava, Daniela Adama z Veleslavína. Z roku 1587 pochází práce Matouše Philonoma Benešovského s názvem *Knížky slov českých*, která je zajímavá tím, že nahrazuje všechna cizí jména jmény staročeskými (Svoboda, 1964, s. 15).

„Dějiny českého vědeckého studia vlastních jmen se začínají Josefem Dobrovským.“ (Svoboda, 1964, s. 10). Dobrovský shromáždil velké množství materiálů, ve kterých se zabýval zejména krácením složených osobních jmen. Jeho cílem bylo objasnění obecných zákonitostí vlastních jmen. Potvrdil ztrátu lexikálního významu slov, která se stala vlastními jmény. Dobrovský stanovil pro etymologické výklady zásady, jež platí dodnes. Také zpřístupnil bohatou sbírku osobních jmen z *Nekrologu podlažického*. Usiloval o sestavení slovníku o staročeských osobních jménech, jenž měl nést název *Onomasticon slavicum*. Dobrovský bohužel tento záměr neuskutečnil, ovšem shromážděný materiál, který se zachoval v jeho pozůstalosti, poukazuje na to, jak rozsáhlé toto dílo mělo být (Svoboda, 1964, s. 15–16).

Ve spojitosti s onomastikou stojí i František Palacký. Vycházel z Dobrovského sbírek staročeských osobních jmen, které zužitkoval v *Popisu staročeských osobních a křestních jmen*. Jednalo se o soupis, jenž se stal jedním z hlavních pramenů pro českou část sbírky slovanských osobních jmen, kterou zpracoval František Miklošič ve svém díle *Die Bildung der slavischen Personennamen*. Palackého „*Popis*“ podává základní zásobu staročeských osobních jmen. Zabývá se stránkou lexikální, ale také slovotvornou. Práce je poněkud znehodnocena tím, že přebírá umělá, domněle staročeská jména z novočeských padělků, tedy Rukopisu královédvorského a zelenohorského (Svoboda, 1964, s. 15).

Další významnou osobností onomastiky je Jan Kollár, k jehož počínům patří slovník *Jmenoslov čili slovník osobních jmen rozličných kmenů a nářečí národa slovanského*. Ve své podstatě rozšířil sbírku slovanských jmen Jovana Pačiče. Kollár se zejména koncentruje na to, jaké představy jsou v daných jménech obsaženy. Výklad a rozbor etnických jmen slovanských je obsažen především v dalším Kollárově díle *Rozpravy o jménách, počátkách a starožitnostech národa slovanského a jeho kmenů*. Počátky české onomastiky jsou spjaty i se jménem Pavla Josefa Šafaříka a jeho prací *Slovanské starožitnosti* a dalšími dílčími studii o slovanských toponymech, etnonymech

a antroponymech. „V konkrétních případech se však ani on neuvaroval mylného ztotožňování jmen geneticky nesouvislých jenom podle zvukové podobnosti.“ (Svoboda, 1964, s. 17).

Další rozvoj onomastiky můžeme spatřovat v druhé polovině 19. století a na počátku 20. století. Za povšimnutí stojí Erbenovo vydání *Regesta Bohemiae et Moraviae. Pars I* s rejstříkem či jméno Hermenegilda Jirečka, který se zabýval rozbořem osobních jmen u Kosmy. Dále v tomto období působili onomastikové jako Jan Hulákovský, který se proslavil zejména dílem *O původu a proměnách příjmení*, či J. K. Hraše zabývající se starobylými jmény našich předků a českých žen. Zkracování starodávných jmen osobních a neustálenosti jmen rodinných a rodových se věnoval Fr. Aug. Slavík. Českými příjmeními se důkladněji zabývali Jan Rosa, Vojtěch Kebrle, Vincenc Prasek. Svoboda (1964, s. 19) uvádí, že jedinou knižní publikací o českých příjmeních z tohoto období je práce od neřilologa Antonína Kotíka. Vlastním jménům se věnovali i historikové jako V. V. Tomek, Z. Winter či A. Sedláček (Svoboda, 1964, s. 19).

Následující období můžeme nazvat jako „gebauerovské“. Jan Gebauer zařadil svůj onomastický materiál do *Historické mluvnice* a částečně i do *Slovníku staročeského*. Žák Jana Gebauera František Černý rozebral antroponomastický materiál *Slovníku staročeského*. Další Gebauerův žák Antonín Profous shromáždil ve svém díle *Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny* velké množství staročeských osobních jmen. Za pokračovatele Jana Gebauera lze označit Františka Trávníčka, který ve své *Mluvnici spisovné češtiny* podává soustavný výklad a třídění českých jmen osobních a místních (Svoboda, 1964, s. 19–20).

Ve druhé polovině 20. století dochází k rozvoji české onomastiky především díky počínům Vladimíra Šmilauera, který dal tomuto dříve často zneuznávanému vědeckému oboru pevné základy. V tomto období můžeme hovořit o zcela novém pojetí onomastiky jako samostatné vědní disciplíny, o propojení onomastiky s ostatními vědními obory. Šmilauer se zabýval zejména toponomastikou, ovšem v dílech *Soustava českých místních jmen* v 5. svazku Profousova slovníku i v *Osídlení Čech ve světle místních jmen* (1960) podává výsledky rozboru a využití i soustavné zpracování nejen zeměpisných jmen, ale i jmen osobních (Svoboda, 1964, s. 21). Do tohoto období se řadí i práce Jana Svobody (*Staročeská osobní jména a naše příjmení* 1964), Františka Cuřína či Josefa Beneše (*O českých příjmeních* 1962, *Německá příjmení u Čechů* 1998). Příjmeními se zabývají Dobrava Moldanová (*Naše příjmení* 1984), Miroslava

Knappová (*Jak se bude vaše dítě jmenovat* 1978, *Příjmení v současné češtině* 1992, *Naše a cizí příjmení v současné češtině* 2002), Jana Pleskalová (*Tvoření nejstarších českých osobních jmen* 1998, *Vývoj vlastních jmen osobních v českých zemích v letech 1000–2010* 2013). K onomastickým počínům výrazně přispěla i díla Rudolfa Šrámka (*Úvod do obecné onomastiky* 1999) a v neposlední řadě i populárně naučné příručky Vladimíra Matese (*Jména tajemství zbavená* 1998, *Jména tajemství zbavená aneb Příjmení pod mikroskopem* 2004).

3. Vlastní jména obecně

Vlastní jména neboli propria či onyma můžeme označit za jednotky lexikální. Propria stojí v protikladu k obecným jménům, jelikož na nepojmové bázi pojmenovávají tzv. komunikativně individualizované objekty. Propria ohraničují tyto objekty jako neopakovatelnou jednotlivinu a dále se je snaží diferencovat a lokalizovat. Hlavním úkolem proprií je tedy rozlišování jednotlivin a jednotlivců. „Vlastní jména v zásadě neoznačují druh, třídu, ke které daná jednotlivina přísluší, nesubsumují jednotliviny pod obecné pojmy.“ (Svoboda, 1964, s. 10).

Jedinečnost může být do jisté míry označena i apelativem, ale pouze v určitém kontextu, v nějakém konkrétním projevu. Vlastní jména označují jednotliviny sama bez situačního, jazykového či jiného kontextu. Propria mají odlišné sémantické zaměření než apelativa. Podmínky vzniku vlastních jmen jsou dány společenskými potřebami. Propria jsou zásadně apelativního původu. Z apelativ vznikají zúžením významového rozsahu a rozšířením obsahu. Od vlastních jmen bychom měli odlišovat vlastní názvy, jelikož si uchovávají popisnost a poukazují k druhu, k němuž označovaná jednotlivina náleží.

Na základě vývoje vlastních jmen můžeme vidět, že v průběhu času není rozlišovací potřeba uspokojena ani daným vlastním jménem, když se společenský okruh šíří. A z tohoto důvodu se u jmen osobních nahrazuje jednojmenností dvoujmenností a začala se vyvíjet i trojímennost. Občané se stejným jménem se rozlišují na základě přezdivek či přízvisek. Až s počátky organizované společnosti dochází k nástupu úředních opatření a zákonů, které zaručují neměnnost jmen osob, ustálení úředních názvů obcí, osad atd.

Můžeme říci, že proprium je specifickým druhem pojmenování, má možnost na rozdíl od apelativ označovat bez předem daného kontextu samo o sobě jednu konkrétní osobu, zvíře, věc atd. (Svoboda, 1964, s. 11–12).

3.1 Funkce proprií

Knappová hovoří o tzv. základní funkci, ke které se řadí funkce nominační, individualizující (diferenciační) a dále také funkce deiktická a apelová, sloužící ke společensky podmíněné identifikaci. Tyto funkce lze označit jako funkce aktivní. Dále můžeme hovořit o funkcích pasivních, ke kterým se řadí funkce asociační, evokační a konotativní, ideologizující, mytizující a honorifikující. Pasivní funkce odkazují na

různé objekty identické s obecnými či vlastními jmény. Další funkcí proprií je funkce sociálně klasifikující, jež zařazuje pojmenovaný objekt do různých souvislostí (místo, národnost atd.). Veškerá popisná pojmenování nesou posléze funkce deskriptivní a charakterizační. V neposlední řadě je nutno poukázat na funkce expresivní, emocionální (psychologickou), se kterými blíže souvisí estetická a poetická funkce. Tyto funkce shrnují, jakým dojmem jména působí (Šrámek, 1999, s. 23–24).

Můžeme hovořit i o problematice propriálních funkcí literární onomastiky. K. Gutschmidt dělí propriálně relevantní funkce do dvou skupin. Tou první jsou funkce týkající se literárních postav a do druhé se řadí funkce, postavení a úlohy proprií v textu (Šrámek, 1999, s. 24).

3.2 Druhy a třídy proprií

Vlastní jména můžeme ve své podstatě dělit do dvou skupin: **na vlastní jména neživých věcí a na vlastní jména živých tvorů**. Do první kategorie patří například jména zeměpisná. Do druhé kategorie spadají samozřejmě jména osobní. Nauka zabývající se vlastními jmény se nazývá **antroponomastika**. Předmětem této disciplíny se stává tzv. antroponymie (viz níže).

Vlastní jména můžeme rozdělit i do třech tříd. Výše již bylo zmíněno, že samotnou onomastiku dělíme do třech plánů (geonymický, bionymický, chrématonymický). Stejnou trichotomii lze hledat i u tříd jmen vlastních. Propria tedy dělíme do třech skupin: geonoma, bionoma, chrématonoma. Šrámek (1999, s. 163–165) uvádí jednotlivé třídy vlastních jmen (dále jen VJ) následovně:

„**Geonoma** jsou vlastní jména pro ty druhy onymických objektů, které leží v krajině a jsou kartograficky fixovatelné v mapových dílech“ (tamtéž). Geonoma dělíme dále na *toponoma* a *kosmonoma*. **Toponoma** lze dělit na *oikonoma* a *anoikonoma*. Pod *oikonoma* se řadí vlastní jména pro osídlené objekty, to znamená, že zahrnují jména domů, sídlišť, měst, hradů, zámků, městských částí atd. Pod *anoikonoma* spadají propria pro objekty neosídlené. Můžeme je podrobněji dělit na hydronoma (VJ pro oceány, moře, jezera, rybníky a jiné vodní plochy a vodní díla), oronoma (VJ pro vertikální členění povrchu zemského – hory, skály atd.), agronoma (VJ pro ekonomicky využívané plochy jako jsou pole, louky), hodonoma (VJ pro komunikační spoje jako cesty či stezky), choronoma (VJ větších územních celků, tedy pouště, regiony, světadíly, země, státy). **Kosmonoma** dělíme na vlastní jména galaxií, planet, hvězd,

dále na jména geonymických objektů na planetách, hvězdách a jiných nebeských tělesech, a poté na vlastní jména označující umělá kosmická tělesa (Šrámek, 1999, s. 163–164).

Bionyma jsou vlastní jména živých či jakoby živých bytostí a jiných organismů, které fungují ve společenských vztazích. K této skupině patří se řadí *antroponyma*, *zoonyma*, *theonyma*, *fytonyma*. **Antroponyma** jsou vlastní jména osobní mající charakter substantiv (křestní jméno, příjmení) či pojmenovacího spojení (přezdívka) a jejich hlavní funkcí je pojmenovat jedince, odlišit je od ostatních jedinců dané třídy a identifikovat je jako jedinečné objekty. Pleskalová (2013, s. 9) uvádí, že hlubší poznání určité antroponymie je podmíněno dobrou znalostí společenství, které daná jména užívá. Antroponyma lze dále parcelovat na rodná jména na oficiální úrovni, rodná jména na neoficiální úrovni, příjmení a příjmení, ostatní členy struktury úplného oficiálního pojmenování osoby (*Anton Pavlovič Čechov*), neoficiální, tzv. živé pojmenování osob, přezdívková a posměšná antroponyma, pseudonyma a kryptonyma, skupinová antroponyma (etnonyma, jména obyvatelská, jména rodinná a rodová). **Zoonyma** existují pravá, která se užívají pro existující zvíře, a poté nepravá, určená pro zvířata mytologická, pohádková. **Theonyma** označují jména bohů (*Perun*). **Fytonyma** zahrnují jména rostlin (*dub Napoleon*) (Šrámek, 1999, s. 164–165).

Chrématonyma jsou vlastní jména označující lidské výtvoř, činnosti, jež jsou zakotveny v ekonomických, politických či kulturních vztazích. I chrématonyma podléhají podrobnějšímu dělení na *jména výrobků* (jednotlivé výrobky, výtvoř vyprodukované v sérii), *vlastní jména společenských institucí, organizací* (Národní divadlo v Praze), *vlastní jména společenského jevu* (Den matek), *chrématonyma a právo* (reklamy, ochranné známky), *chrématonyma a jiné druhy vlastních jmen* (například spojení chrématonym a toponym) (Šrámek, 1999, s. 165).

4. Nedědičné a dědičné pojmenování osob

4.1 Přízviska a příjmy

Za předchůdce příjmení pokládáme tzv. *příjmy*. Jednalo se o další označení osob, jež se připojovalo za osobní jméno. Dědičná příjmení vznikla z těchto nedědičných příjmů nebo přízvisek. Knappová (2008, s. 4) uvádí, že se pro bližší označení jedinců objevovalo označení týkající se jejich tělesných vlastností, podoby, věku (*Šimek, Jakub, Dlouhý, Starý*), duševních vlastností (*Zkoumal, Veselý*), zaměstnání (*Rybář, Kovář*), bydliště či původu (*Štěpán Zlesák*). Také se k rozlišení osob dále používala jména připojená po otci (*Jančák „syn Janův“*), přezdívky (*Pavel řečený Levička*), jména po chalupě či po stavení, podle domovního znamení.

„Počátky konstituování příjmů jako specifického druhu antroponym spadají do 12. století.“ (Pleskalová, 2013, s. 50). Z tohoto období je v diplomatických materiálech doložena jen nepatrná část těchto jmen. O malém nárůstu můžeme hovořit ve 13. století. Na přelomu 12. a 13. století došlo k vyhranění dvou typů příjmů. Tím prvním byl typ jednoznačný, který byl nejdříve málo využíván. Jednalo se o formace utvořené sufixem **-(ov)ic**. Tento sufix se připojoval k plným základům jména otce, např. *Juríkovíc*. Příjmy se sufixem **-ic** se objevovala pouze ve spojitosti s oficiálními jmény. Jednalo se o jméno doplňkové. Tento typ jmen se ve velké četnosti objevoval ve 14. století, ale později byl nahrazen typem v podobě nominativu jména otce, například (*Jan Hostislav, syn Hostislavův*). Druhý, rozšířenější typ jmen doplňkových tvoří příjmy šlechty, jež byla volena podle jejich sídel, například *Bohuslaus de Horka*. Ve 13. století došlo k vydělení šlechtických příjmů v tzv. šlechtický predikát. Tento predikát nesl funkci identifikační, ale také měl demonstrovat držbu pozemků a statků pojmenovávaného, jeho příslušnost k rodu a urozenost (Pleskalová, 2013, s. 50–51).

Příjmy se tedy od samotných příjmení dost liší, a to svou proměnlivostí a neustáleností. Celý „ustalovací“ proces trval řadu let. Na dovršení tohoto procesu měly vliv právní zásahy v době josefinské.

4.1.1 Druhy příjmů

Nejvýraznějšími a zároveň nejstaršími druhy příjmů byly šlechtické přídomky a patronymika.

Šlechtické přídomky neboli **atributy** tvořily mezi 14. a 15. stoletím takřka závaznou součást pojmenování urozených lidí. Přídomky se tvořily ze jmen místních, jež označovala sídlo feudála (z *Plenkovic*). V 15. století se vedle zmíněných rodových příjmí začala uplatňovat i příjmí osobní (*Mikšik Bradáč z Schenkwitz*) (Pleskalová, 2013, s. 71).

Patronymikum je jméno, jež bylo odvozeno od jména otce, popřípadě i jiného mužského předka. První doklady patronymik pochází z roku 1207 a 1235 – *Sdislav Hrutovic* a *Bún Sdislavic*. Velmi často byla patronymika reprezentována sufixy **-(ov)ic** (*Vondrovic*), **-óv** (*Janóv, Slavkóv, Bořenóv*), **-ovec** (*Berkovec, Jírovec*). U nás došlo brzy k vyvinutí jiného typu příjmí bez patronymických přípon. Po osobním jménu následovalo druhé jméno osobní (*Andreas Radak, Jan Hostislav*) (Pleskalová, 2013, s. 71–72).

S patronymiky jsou motivicky spojena nečetná **metronymika**. Metronymika mohou zahrnovat názvy dětí podle matek, zvláště v těch případech, kdy je matka vyššího rodu než otec nebo pokud matka vede chod domu či otec zemřel před narozením dítěte. Také můžeme hovořit o příjmí ze jmen manželek (*Matěj Kerušin, Johannes Mandinecz*) (Pleskalová, 2013, s. 72).

Dalším druhem jsou **ženská příjmí**. „Dcery mívaly příjmí podle jména otcova, vdovy podle mužova (*Machna Jaroška*).“ (Svoboda, 1964, s. 182). V případě, že měla žena významnější postavení než její budoucí manžel, přebíral manžel příjmí po manželce. V případě, že měla žena postavení samostatné, tvořilo se její příjmí na základě pojmenovacích motivů uplatňovaných u příjmí mužských (Pleskalová, 2013, s. 72–73).

Celá řada příjmí vznikla z **místních jmen** vlastních nebo obecných. Často však bývají při tvoření příjmí jména místní brána bez svých přípon (*Jan Košítka z Košetic*). Některá příjmí souvisí se základem jmen místních pouze volně, například podle obce Kačice byl pojmenován *Ješek Kačerek*. Česká příjmí jsou oproti stereotypním polským příjmím zakončených na **-ski** mnohem rozmanitější. Mnohdy bývá příjmím místní jméno bez derivace. Můžeme se tedy setkat s příjmím *Hradecký*, ale i s příjmím *Hradec*. Existují také případy, kdy se místní jméno shoduje se jménem osobním (*Kbel de Kbel, Roženka z Roženky*). Samozřejmě je nutno vždy individuálně zkoumat, zda je prvotní jméno osobní nebo jméno místní, jelikož příjmí je možno utvořit druhotným či zpětným

odvozením z místních jmen. V některých případech může místní jméno tvořit pouhý přídomek odvozený druhotně z příjímí (Svoboda, 1964, s. 185).

Jiným druhem jsou příjímí vzniklá z **etnických jmen a ze jmen zemí**. Tato příjímí nemusí nutně vyjadřovat to, že osoba takto označená pochází z oné země či je cizího původu. Mnohdy byl tento druh příjímí vytvořen na základě narážek na některé životní okolnosti, cestování v cizině, na zájmy atd. Pro jednoznačné vysvětlení je samozřejmě zapotřebí pramenného svědectví, aby bylo zřejmé, proč byla osoba tak pojmenována (Svoboda, 1964, s. 185–186). Svoboda (1964, s. 186) uvádí, že například cestovatel Václav Vratislav z Mitrovic byl zván *Tureček*.

K **příjímí podle sídel a bydlíšť** se řadí i pojmenování podle domovních znaků ve městech a na vesnici podle pojmenování dvorců, po chalupě.

Nejmladší podobou jsou **příjímí podle povolání**. Existují i nepřímá pojmenování podle povolání, ke kterým se například řadí přezdívky řemeslníků a kupců podle náradí, pomůcek.

4. 2 Jména tovaryšská

Tovaryš, který opouštěl otcovo či mistrovo učení, obdržel ke svému jménu příjímí nové na znamení toho, že je již vyučený (vyučenec). Tovaryš toto jméno obdržel buď v tzv. cechovní hromadě od svého „lermistra“ po složení tovaryšského slibu, nebo mu toto jméno udělili tovaryši ve schůzi (*Stach* po řemesle *Procházka* 1695). V některých případech mohla mít jména tovaryšská i povahu nadávky. Jméno tovaryšské bylo rovnoprávné stejně jako jméno po otci. Často tato jména „srostla“ se svým nositelem a přestala být později vnímána jako jména tovaryšská, jelikož sloužila jako jeho příjímí (Beneš, 1964, s. 9).

4. 3 Přezdívky

Jedná se o neoficiální doplňková jména, jež se samostatně užívají. Jak příjímí, tak i přezdívky se tvořily na základě stejných pojmenovacích motivů, tudíž jejich rozpoznání nebylo lehké. Pleskalová (2013, s. 51) uvádí, že v případě dvoučlenných pojmenování se jméno připojené ke jménu oficiálnímu považuje za příjímí. Je to z toho důvodu, jelikož se jedná o tzv. jméno doplňkové, jehož primárním úkolem je doplnit jméno oficiální. Pravá přezdívka by existovala samostatně. Přezdívky jsou chápány jakožto narážky poukazující na nějaký nápadný či neobvyklý jev nositele dané

přezdívky. Tím nápadným znakem může být vada, povahový rys, vzhled, oděv atd. Pleskalová (2013, s. 168) uvádí hlavní typy současných přezdívek následovně:

- označující tělesné vlastnosti nositele;
- označující duševní, charakterové vlastnosti;
- symbolické přezdívky motivované aktuálními událostmi;
- současné přezdívky motivované jinými onymickými systémy;
- přezdívky motivované obdivem či vztahem nositele k oblíbené současné postavě včetně fiktivní postavy z uměleckého díla;
- motivované rodným jménem nositele;
- motivované příjmením nositele.

4. 4 Jména „po chalupě“

Jména „po chalupách“, „po doškách“ či „po stavení“ se tradují především na venkově. Místní obyvatelé jsou označováni jménem původního majitele či rodu, který dané stavení, statek či chalupu obýval. Ve městě nehovoříme o jménech po chalupě, nýbrž o domovních znameních. První doklady o existenci těchto jmen pochází z přelomu 14. a 15. století (*Simon od bílého lva, Mařík ot oháňky < dům U Zlaté oháňky*) (Pleskalová, 2013, s. 72). Jména po chalupě se stávají výraznou skupinou venkovských příjmení především v 15. století. V této době jsou důsledkem faktu, že pro vrchnostenské úředníky byla důležitější jednoznačná evidence usedlostí než těch, kteří ji skutečně vlastnili. Poplatky a povinnosti se vztahovaly k té dané usedlosti a nový majitel tuto skutečnost zcela automaticky přebíral. Jména podle domů a domovních znaků jsou doložena ve větší míře až v 16. století. Tento typ příjmení se prosazoval především v Praze. Jména po chalupě hrála tedy stěžejní roli především v případech, kdy mělo několik majitelů usedlostí stejná příjmení (Pleskalová, 1999, s. 118–119).

V dnešní době už se příliš často se jmény po chalupě nesetkáme. Povětšinou se uchovávají mezi starší generací. V některých obcích již zcela vymizela. Dokladem toho je například diplomová práce Terezy Sedláčkové (2013, s. 99), která se koncentrovala na příjmení a jména po chalupách v obci Sudovo Hlavno. Sedláčková uvedla, že v obci, kde prováděla výzkum, se vyskytují pouze dvě jména po chalupě (*U Koderů* a *Špiroch*). S obdobným výsledkem přichází i diplomantka Martina Ostrýžová (2011, s. 67), která prováděla onomastický výzkum v obci Vír nacházející se na Českomoravské vrchovině. Ostrýžová zjistila také pouze dvě jména po chalupách, a to *Hauptovo* a *Fialovo*.

4. 5 Vznik a původ příjmení

„Příjmení je dědičné jméno rodiny představující jeden z funkčních členů dvoučlenného oficiálního pojmenování, které slouží v ČR k občanskoprávní identifikaci jednotlivce, a které nemůže být měněno libovolně, nýbrž pouze podle příslušného zákona.“ (Pleskalová, 2013, s. 159).

Dědičná příjmení u nás byla uzákoněna patenty Josefa II. z 1. 11. 1786 a z 23. 6. 1787 s platností od 1. 1. 1788. Od této doby můžeme hovořit o etapě oficiální dvoujmennosti. Ve své podstatě to znamenalo, že jedno z příjmí otce bylo určeno za příjmení, tedy za dědičné jméno dané rodiny. O samotné volbě příjmení zpravidla rozhodovali příslušní úředníci nežli samotní členové rodiny. V takových případech, kdy úředníci neuměli česky, vznikala příjmení zkomolená nebo různorodé nevhodné expresivní přezdívky (*Vyžral*). Na přelomu 18. a 19. století dochází k ustálení většiny českých a také německých příjmení (Pleskalová, 2013, s. 159–160).

Samotná příjmení přicházejí o původní význam slova, ze kterého byla vytvořena. V českých, ale i v ostatních středoevropských zemích se tedy užívají příjmení různého původu. Souvisí to jednak s aspekty jazykovými, ale také s mimojazykovými, k nimž se řadí historické události, kulturní vlivy atd. Pokud hledáme jazykové příčiny vzniku příjmení, měli bychom se zaměřit na jazykovou motivaci vzniku příjmení. Některá naše příjmení jsou velmi průhledná a dá se u nich jasně určit jejich původ. Dále je možné hovořit o řadě příjmení, jež se vytvořila na různých místech z různých příčin. Znamená to tedy, že jejich vznik byl motivován jinými podněty. Můžeme si to ukázat na našem nejběžnějším příjmení *Novák*, u kterého lze vysledovat několik možných variant vzniku. Jako *Novák* se jednak označoval nový usedlík či nový souseď, jenž se do místa přistěhoval, ale také například švec, který šil novou obuv (Knappová, 2002, s. 11–12).

„Obecně lze říci, že naše příjmení vznikala (na základě mimojazykového podnětu a s použitím příslušných jazykových prostředků) podobně jako příjmení v dalších evropských jazycích, z vlastních jmen osob, z vlastních jmen míst a ze jmen obecných.“ (Knappová, 2002, s. 12).

Moldanová (1983, s. 15) uvádí, že českých příjmení existuje více než 40 000. Je zřejmé, že některá příjmení jsou velmi častá, jiná se vyskytují pouze vzácně. Jak už bylo uvedeno výše, k nejčastějším českým příjmením se řadí příjmení *Novák*, což je dáno bezpochyby tím, že novost byla jedním z prvních a výrazných rozlišovacích znaků

lidských bytostí. K velmi frekventovaným patří také příjmení *Svoboda*, *Dvořák* či *Černý*.

4. 2. 1 Pravopis příjmení

Příjmení dříve nebyla v úředních spisech zaznamenána v takové podobě, jako je známe v dnešní době. Zapisovala se pouze na základě poslechu a osobních pravopisných zvyklostí. V českých příjmeních se často zachovává rozkolísaný pravopis. Pravopisná podoba je dána rodinnou tradicí a na rozdíl od jmen rodných se pravopisná stránka příjmení přenáší z generace na generaci.

Setkáváme se tedy velmi často i s tím, že mnohá příjmení stejného znění mají odlišnou pravopisnou stránku. K těmto příjmením se například řadí *Štalík* i *Šťalík*, *Ševců* i *Šefců*, *Frida* i *Frída* (Moldanová, 1983, s. 31). U příjmení *Outrata*, *Ouředník* se uchovávají změny náslovného **ú** > **ou**. U jmen *Motejl*, *Smejkal*, *Chudej* je uchována diftongizace **ý** > **ej**. Příjmení jako *Hadamik*, *Vobruba* zachovávají protetické hlásky **h** a **v**. U příjmení jako *Nowák*, *Weselý* bylo uchováno starobylé **w**. Spřežky zůstávají v příjmení *Liszka*, *Tomaszek* (Pleskalová, 2013, s. 162). Rozkolísanější pravopis je zřetelnější u jmen německého původu, která byla počestěna v různém rozsahu. Velmi často se s tímto různým pravopisem setkáme u příjmení *Müller* – *Miler*, *Schmied* – *Schmidt* – *Šmíd*, *Schwarz* – *Švarc*, *Švorc*. Vlivem germanizačního tlaku docházelo v některých rodinách k opačnému procesu. Příjmení českých rodin byla naopak poněmčena, jako například *Mattausch* či *Patzak*. Často byla tato příjmení v době národního obrození samotnými nositeli počestěna či zůstala stát na poloviční cestě (*Mattuš*), (Moldanová, 1983, s. 31).

„Pro pravopis současných příjmení platí, že musí být psána tak, jak jsou zachycena v rodných dokladech, bez ohledu na současnou pravopisnou normu.“ (Moldanová, 1983, s. 32).

4. 2. 2 Deminutiva příjmení

Zdrobnělých příjmení se vyskytuje nejvíce ve slovanských jazycích. Často se vedly diskuse o tom, že každé naše zdrobnělé příjmení je ve své podstatě patronymem, tedy jménem po otci. Tato teze nejde zcela vyloučit, ovšem ani úplně zobecnit. Motivy vedoucí k zdrobnělým jménům byly různorodé. Mates uvádí, že ze dvou či více lidí stejného jména v jednom místě je zdrobnělým jménem označován buď člověk menší, nebo mladší, méně zdatný, nebo se mohlo jednat o rozlišení chudšího od movitějšího (Mates, 2002, s. 15).

4. 2. 3 Třídění příjmení podle původu

V této podkapitole nabízím možná členění příjmení podle Moldanové, Knappové a Beneše.

Moldanová (1983, s. 16–32) hovoří o čtyřech skupinách, do nichž lze česká příjmení rozdělit. Tou první a nejpočetnější skupinou jsou příjmení vzniklá z **křestních a rodných jmen** (tedy ze jmen osobních). Další velmi rozmanitou skupinu tvoří příjmení z **místních jmen**. K této skupině se druží i příjmení z obyvatelských názvů a příjmení, jež vznikla z domovních znamení (*Anděl, Kotva*), podle erbu (*Závojský*), z názvů kmenů (*Hanák*). Třetí rozsáhlou skupinou jsou příjmení, která se vytvořila z **apelativ** (z podstatných jmen, přídavných jmen, sloves, příslovcí, částic, citoslovcí obecného významu). K této kategorii se například řadí i příjmení vzniklá z názvů sociálních skupin (*Měšťan, Zeman*), z názvů řemesel zpracujících kovy (*Zámečnick*), dřeva (*Tesař*), podle výrobců a zpracovatelů látek (*Tkadlec*), pracovníků s kůžemi (*Švec*), stavebníků (*Zedník*) atd. Dále sem můžeme zařadit příjmení, jež vznikla z názvů dopravních prostředků (*Kočár*), ze starých názvů chemických výrobků (*Kamenec*), z názvů živočichů a z názvů rostlin atd. Poslední kategorií, kterou Moldanová uvádí, jsou příjmení **ze slov cizího původu**.

Knappová (2008, s. 249) dělí příjmení na obdobné bázi jako Moldanová, ovšem jednotlivé skupiny podrobněji rozdělila do deseti menších podskupin:

- utvořená ze jmen osobních;
- ze jmen místních, národních a z názvů obyvatelských;
- motivovaná polohou, druhem, charakterem bydliště a jeho lokalizací v terénu, dále i novostí obyvatele v místě;
- vzniklá podle vlastností tělesných a duševních, věku a příbuzenských vztahů;
- podle sociálního rozvrstvení, společenských poměrů, feudálních, církevních a vojenských hodností, právních a majetkových vztahů;
- z názvů řemesel, různých zaměstnání a činností člověka;
- z názvů živočichů a rostlin; příjmení z názvů věcí, abstrakt, přírodních jevů;
- vzniklá ze slovesných pojmenování, označení různých dějů;
- ze slov nesklonných, příslovcí, citoslovcí.

Beneš uvádí, že nejvhodnějším způsobem, jak třídit jednotlivá příjmení, je třídění podle pohnutek, které vedly ke vzniku přízviska. Samozřejmě nelze vyloučit, že lidé se

stejným příjmením získali svá jména z různých pramenů. U valné většiny příjmení není možné doložit, jakými procesy se dospělo od slova základního k příjmení. Z tohoto důvodu se příjmení netřídí podle pohnutek jejich vzniku, nýbrž se odkazuje na rozdělení podle slov základních, ze kterých příjmení odvozením či přenesením vznikla. Beneš (1962, s. 31–32) tedy dělí příjmení následovně:

- z přivlastňovacích jmen;
- z křestních a osobních jmen;
- ze jmen žen;
- ze jmen místních a pomístních;
- ze jmen obyvatelských;
- z názvů domů, domovních znaků;
- z kmenových a národních jmen;
- ze slov, názvů vztahujících se k přírodě;
- ze slov vztahujících se k člověku;
- z názvů věcí, abstrakt a kolektiv;
- z adjektiv;
- z kolektiv a abstrakt;
- ze sloves;
- ze slov nesklonných;
- ze jmen přejatých;
- ze slov latinských;
- zvláštní tvary příjmení.

II. Praktická část

5. Příjmení v Čenkově u Malšic

V této části se soustředím na motivy vzniku 83 příjmení v Čenkově u Malšic. Jednotlivá příjmení člením podle Moldanové (2004, s. 16–30) do čtyř základních skupin na: příjmení ze jmen osobních, příjmení z apelativ, příjmení ze jmen místních a příjmení ze jmen cizího původu. Tento způsob členění nejvíce pokrývá soubor příjmení v této obci. Některá z příjmení lze zařadit i do jiných skupin či podskupin. U těchto příjmení nabízím i další možnost výkladu.

5. 1 Příjmení ze jmen osobních (křestních)

Tato kategorie se řadí k nejpočetnějším. Můžeme hovořit asi o 150 českých sufixech, jimiž jsou tato příjmení tvořena. Základ našich příjmení tvoří často křestní jména, která se u nás ve velké míře vyskytovala celá staletí. Od těchto jmen vznikají velké skupiny odvozenin. Jedná se především o osobní jména jako *Jakub, Jan, Martin, Mikuláš, Marek, Matěj, Petr, Šimon* a řada dalších (Moldanová, 1983, s. 15).

Řada osobních jmen, jež dala základ početným skupinám českých příjmení, se dnes již nevyskytují či jsou výjimkou. K takovým jménům lze zařadit jména *Benedikt, Vavřinec, Jaroch*. V českých příjmeních se vedle jmen křesťanských domácího původu vyskytují i počestěná jména biblická, latinská, německá či západoevropská. Některá naše příjmení si ve svém základu zachovala i stará germánská jména, ať už počestěná či nikoli (Moldanová, 1983, s. 15).

Knappová (2008, s. 12–22) tuto kategorii dále dělí na příjmení ze jmen slovanských, hebrejských a aramejských, latinských a germánských. Osobní jména slovanská se tradičně skládají ze dvou významových základů, jako např. **Blaho-** + **-slav** = *Blahoslav*. Často docházelo k jejich zkracování a také k různým slovotvorným modifikacím, tudíž se příjmeními staly většinou tyto pozměněné podoby.

Z příjmení v Čenkově do této skupiny patří:

Adam *výklad podle Matese:* Příjmení *Adam* vychází ze Starého zákona. *Adam* byl podle tohoto pramene prvním člověkem, kterého stvořil Bůh. Můžeme říci, že toto jméno je bezprostředně spjato

s hebrejským „hádám“= země, hlína, prst. *Adam* je doslova „pozemšťan, ze země stvořený“(Mates, 2003, s. 14);

výklad podle Moldanové: Příjmení *Adam* patří k příjmením ze jmen osobních. Vychází ze Starého zákona a jeho význam lze vystihnout souslovím „člověk stvořený ze země“(Moldanová, 1983, s. 39);

výklad podle Knappové: Shodný výklad s Matesem a Moldanovou. Z biblického jména latinského původu *Adam*, jež je vykládáno jako „člověk nebo pozemšťan z červené hlíny“(Knappová, 1999, s. 60).

Beneš

výklad podle Matese: Vzniklo krácením křestního jména *Benedikt* a připojením běžného českého sufixu **-eš**. Latinské jméno *Benedictus* znamená v překladu „požehnaný“ či „blahořečený“ (Mates, 2002, s. 21–22);

výklad podle Moldanové: Shodný výklad s Matesem. Nabízí ještě další příčinu vzniku, která souvisí s hanáckým nářečím: v hanáckém nářečí apellativum *beneš* nese význam malá buchta či se jedná o druh koláče (Moldanová, 1983, s. 43);

výklad podle Beneše: Beneš (1962, s. 64) uvádí, že toto příjmení bylo utvořeno z osobního jména *Benedikt*, kdy se oddělila část **Bene-** a k ní se připojil sufix **-š**. V této části výkladu se rozchází s Matesem i Moldanovou;

výklad podle Knappové: Toto příjmení bylo utvořeno z latinského jména *Benedikt*, jež znamená „blahoslavený“ či „požehnaný“ (Knappová, 1999, s. 70).

Buček

výklad podle Matese: Jedná se o zdobnělinu základního příjmení *Buk*. Mimo jiné Mates též uvádí variantu, že jméno může být odvozeno jako domácká varianta ze starého slovanského *Budimíra*, *Budislava* i dalších jmen začínajících slabikou **Bu-**, k níž se připojí sufix **-ček** (Mates, 2003, s. 41–42);

výklad podle Beneše: *Buček* spadá do kategorie příjmení odvozených ze jmen křestních a starých osobních, konkrétně k deminutivním podobám jmen (užití přípony **-ek**) (Beneš, 1962, s. 113);

ESSČ⁵ uvádí jako propria varianty *Buček*, *Búček*. *Vokabulář webový* [on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 2. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>;

V Čenkově se toto příjmení vyskytuje pouze v přechýlené podobě *Bučková*.

Čutka

výklad podle Moldanové: Odvozeno z osobních jmen začínajících na slabiku **Cu-** (Moldanová, 1983, s. 55);

výklad podle Beneše: Beneš toto příjmení řadí ke zdrobnělinám z křestních a osobních jmen. Vzniklo pomocí sufixu **-ka** (Čut-ka) (Beneš, 1962, s. 125);

další výklad podle Moldanové: Mohlo se jednat i o odvozeninu ze slovanského „čúti“, což znamená „cítit“ (Moldanová, 1983, s. 55). Může spadat tedy i do kategorie příjmení odvozených z apelativ.

Janoušek

výklad podle Matese: Vychází ze jména *Jan*. Příjmení *Janoušek* bylo nejspíše derivováno od varianty *Janouch*, popřípadě *Janouš* pomocí sufixu **-ek**. Jméno *Jan* má dvě výchozí podoby: první je podoba řecká *Ióannés* a druhá latinská *Johannes*. Obě varianty ovšem vycházejí z Bible, konkrétně z hebrejského jména *Jóhánán*. Toto jméno obsahuje větu: „Bůh je milostivý“ či „Bůh se sklonil“ (Mates, 2002, s. 100);

výklad podle Moldanové: Odvozeno od osobního jména *Jan*, které vychází z latinského OJ⁶ *Johannes* a to vzniklo z hebrejského OJ *Jochánán*, jež lze vyložit jako „bůh je mocný“;

⁵ Elektronický slovník staré češtiny

⁶ Osobní jméno

výklad podle Beneše: Zdrobnělá podoba osobního jména *Jan*, jež byla utvořena pomocí přípony **-oušek** (Beneš, 1962, s. 113). Ovšem v této části výkladu se rozchází s Matesem;

GbSlov⁷ uvádí, že jméno vzniklo z *Janůš*, *Janúch*, *Jan*. *Vokabulář webový* [on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 2. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>.

Jaroš

výklad podle Matese: Je odvozeno od jmen *Jaromír*, *Jaroslav* (česká jména), *Jarolím* (odvozené z počestělého *Jeronym*), některá i od jiné domácké podoby *Jaroch*. Dříve patřilo jméno *Jaroslav* k tzv. přacím neboli predestinačním. Toto jméno mělo ovlivnit příští osud svých nositelů. *Jaroslav* a *Jaromír* mají jako první člen obměněné přídavné jméno *jarý*, které souvisí s jarem, ale také se silou (Mates, 2002, s. 102);

výklad podle Moldanové: Odvozeno ze jmen osobních začínajících skupinou hlásek **Jar-**: *Jaroslav* = slavný silou, *Jarohněv* = silný ve hněvu (Moldanová, 1983, s. 93);

ESSČ uvádí propria *Jaroš*, *Jarošová* a adj. přivlast. *Jarošův*. *Vokabulář webový* [on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 2. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>.

Jindra

výklad podle Matese: Jde o domáckou variantu jména *Jindřich*. Jméno *Jindřich* je počestělou variantou germánského *Heinrich*. Toto jméno označovalo „vládce domu“ (heim = „domov“, rich = vládce), (Mates, 2002, s. 110);

výklad podle Moldanové: Shoduje se s Matesem;

výklad podle Knappové: Příjmení vzniklo ze jména německého původu *Heimerich*, popř. *Haganrich*. Jméno můžeme vyložit jako „pán, vládce domu, otčiny“. Jinou variantou vzniku může být jméno *Hynek*, jehož domácká podoba je právě *Jindra*, *Jindřich*, *Jindrouš* (Knappová, 1999, s. 110).

⁷ J. Gebauer, Slovník staročeský

Jirásek

výklad podle Matese: Příjmení *Jirásek* bylo odvozeno od osobního jména *Jiří*, nejspíše tedy od domácké podoby *Jiras* příponou **-ek**. Jméno *Jiří* vzniklo z řeckého pravzoru *Georgios*. Toto řecké jméno se všeobecně vykládá jako „rolník“. (Mates, 2002, s. 111–112);

výklad podle Moldanové: Moldanová (1983, s. 95) se shoduje s Matesem, že toto příjmení mohlo být odvozeno z OJ *Jiří*, ovšem také připouští odvození z MJ⁸ *Jirovice*;

výklad podle Beneše: Zdrobnělina křestního jména *Jiří*, pravděpodobně domácké podoby *Jiras*, která byla utvořena příponou **-as** a k této variantě byl přidán sufix **-ek** (Beneš, 1962, s. 111);

V ESSČ je zachycena podoba *Jurásek*. *Vokabulář webový* [online]. Verze 0.4.2. [cit. 2. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>.

Jošt

výklad podle Moldanové: Příjmení bylo odvozeno z keltského osobního jména *Jodok*, což v překladu znamená „bojovník“ (Moldanová, 1983, s. 96);

výklad podle Knappové: Stejně jako Moldanová uvádí, že se jedná o zkráceninu keltského jména *Jodokus* (z *Judocus*), které lze vyložit jako „bojovník“ (Knappová, 1999, s. 111);

Vokabulář webový, dále jen VW, uvádí jako výchozí lat. *Justus* (Verze 0.4.2. [citováno ze dne 5. 3. 2015]. Oddělení vývoje jazyka Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>).

Koranda

výklad podle Moldanové: Odvozeno od osobního jména *Kornel*, které bylo adaptací latinského jména *Cornelius*, jež lze přeložit jako „pevný“ či „vytrvalý“ (Moldanová, 1983, 110). Využit byl sufix **-anda**.

⁸ Místní jméno

Kubů

výklad podle Matese: Toto příjmení vychází ze základního tvaru jména *Jakub*, jde o domáckou podobu *Kuba* bez počáteční slabiky (Mates, 2002, 145–147);

výklad podle Moldanové: Příjmení vychází z osobního jména *Jakub* z hebrejského *Jahaqóbh*, což v překladu znamená „druhorozený“ (Moldanová, 1983, s. 118–119);

výklad podle Beneše: Jedná se o příjmení přivlastňovací, jehož základ tvoří jméno otce (*Jakub* > *Jakubův*). Dochází k odsunutí počáteční slabiky **Ja-** a konsonantu **-v**, vzniká podoba *Kubů* (Beneš, 1962, s. 34–35);

další výklad podle Matese: Příjmení *Kubů* lze zařadit i do skupiny příjmení odvozených z apelativ (konkrétně podle vlastností tělesných a duševních). Přeneseně apelativum „kuba“ označovalo hlupáka, hloupého člověka. Na rozdíl od toho se v minulosti příbuzným obecným slovem „kubík“ označoval někdo, kdo něco dobře ovládal (Mates, 2003, s. 173–174).

Mach

výklad podle Matese: Uvedené příjmení bylo s největší pravděpodobností odvozeno z osobních jmen *Matěj*, *Matouš* či *Matyáš*. Nelze vyloučit také derivaci od méně častých jmen jako *Maxmilián*, *Mauritius* nebo i jiných osobních jmen, která začínají na slabiku **Ma-**. Příjmení *Mach* je tedy starou domáckou podobou osobního jména (Mates, 2002, s. 157–158);

výklad podle Moldanové: Pravděpodobně bylo odvozeno od jmen *Matěj*, *Martin* nebo od jiných jmen začínajících na slabiku **Ma-** (Moldanová, 1983, s. 134);

výklad podle Beneše: Domácká podoba jmen *Matěj*, *Martin* a jiných začínajících slabikou **Ma-**. Je zde užita přípona **-ch**, která přistoupila k začátku jména (*Mathias dictus Mach de Zhor*) (Beneš, 1962, s. 70).

Macholda

výklad podle Matese: Stejně motivy vzniku jako u příjmení *Mach* (viz výše). Je nastaveno sufixy **-ol-da**.

výklad podle Moldanové: Stejně jako příjmení *Mach* bylo odvozeno z osobního jména s počáteční slabikou **Ma-**;

další výklad podle Moldanové: Toto příjmení lze zařadit i do příjmení odvozených ze jmen místních. Příjmení *Macholda* mohlo být odvozeno ze jména Machov u Police n. Metují, Machovice u Českého Krumlova (Moldanová, 1983, s. 134).

Matějček

výklad podle Matese: Příjmení *Matějček* je zdobnělou podobou základního osobního jména *Matěj* >*Matějíček* s redukcí *-í-* *Matějček*. Hebrejská podoba tohoto jména je *Mattithjáh*. Druhá část jména **-jáh** je zkratka názvu židovského Boha „Jahve“. Celé jméno *Mattithjáh* v překladu znamená „boží dar“. Tento význam je shodný jako u řeckého jména *Theodor*. Mates dále uvádí, že biblický *Matěj* je jakýmsi „dodatečným apoštolem“, jenž byl vybrán údajně losem z 72 dalších učedníků místo Jidáše. Někteří předkové našich *Matějů* dostali toto jméno z nebiblických důvodů. V pražské mluvě slovo „matěj“ označuje člověka, který není příliš chytrý (Mates, 2002, s. 167–168);

výklad podle Moldanové: Odvozeno z hebrejského osobního jména *Mattithjáh*, které lze přeložit jako „dar boží“ (Moldanová, 1983, s. 139);

výklad podle Beneše: Deminutivum křestního jména *Matěj*.

Michálek

výklad podle Matese: Z osobního jména *Michal* (*Michael*). *Michael* je podle křesťanské věrouky jeden ze tří nejvyšších andělů. Archanděl *Michael* představuje ztělesnění bojovníka, jenž je vyobrazován v brnění se zbraní v ruce. Jméno *Michal* (*Michael*) pochází z hebrejského *Mikhaél* = „Kdo (je) jako bůh?“ (Mates, 2002, s. 168–169). Utvořeno pomocí deminutivní přípony **-ek**;

výklad podle Moldanové: Jedná se o deminutivum české podoby hebrejského osobního jména *Michael* (Moldanová, 1983, s. 143);

výklad podle Beneše: Shoduje se s Moldanovou.

- Michalíček** Stejný výklad jako u hesla *Michálek* (viz výše), je zde jiný deminutivní sufix **-íček**.
- Peterka** *výklad podle Matese*: Vychází z osobního jména *Petr*. Příjmení *Peterka* je domácké zdrobnělé oslovení *Petra*. Jméno *Petr* je možno vyložit jako „skála“. Toto příjmení je bezprostředně spojeno s křesťanstvím, kdy *Petr* patřil mezi nejbližší učedníky Krista (Mates, 2003, s. 228–229);
- výklad podle Moldanové*: Z OJ *Petr*, jež vychází z řeckého apelativa „petros“, což v překladu znamená „skála“ či „skálopevný“ (Moldanová, 1983, s. 169);
- výklad podle Beneše*: Taktéž uvádí, že se jedná o deminutivum křestního jména *Petr*. Užití přípony **-ka** (Beneš, 1962, s. 127).
- Píša** *výklad podle Moldanové*: Moldanová (2004, s. 140) uvádí, že toto příjmení bylo odvozeno z osobního jména *Petr* (viz výše). Nejprve byla podoba *Pech*, zdloužením a pomocí afixu **-a**, před nímž je alternace, vznikla podoba *Píša*.
- Suda** *výklad podle Moldanové*: Pochází z osobního jména *Branisúd*, *Sudislav*, *Sudslav* (Moldanová, 1983, s. 221);
- výklad podle Beneše*: Beneš (1962, s. 59) řadí příjmení *Suda* do jmen odvozených z prvního členu složených jmen nebo ze začátků delších jmen. Užití přípony **-a**;
- Ve stč.⁹ označovalo substantivum „suda“ dvojici (osob, zvířat, věcí) nějakým způsobem k sobě patřící. *Vokabulář webový* [online]. Verze 0.4.2. [cit. 2. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>.
- Šimáček** *výklad podle Moldanové*: Příjmení pochází z OJ *Šimon* (*Schymon*). Latinské a německé znění tohoto jména je *Simon*. Hebrejské *Šimhón* můžeme přeložit jako „naslouchající“

⁹ Stará čeština

(Moldanová, 1983, s. 229). Jméno je utvořeno příponou **-ek** od domácké podoby *Šimák* > *Šimáček*;

výklad podle Matese: Mates přímo tuto podobu příjmení neuvádí. Pravděpodobně se jedná o dvojnásobnou zdvojnásobnou základního jména *Šimon*. Podobně jako u jména *Šimeček* (Mates, 2003, s. 291);

ESSČ uvádí proprium *Šimáček*. *Vokabulář webový*[on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 2. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>.

Štěpán

výklad podle Matese: Příjmení *Štěpán* vychází ze základního řeckého *Stephanos*, což původně znamenalo „věncem ozdobený“ či „věncem ozdobený“. Ve své podstatě toto jméno nese stejný význam jako latinské jméno *Viktor* = vítěz. Svátý *Štěpán* je pokládán katolickou církví za prvomučedníka (Mates, 2002, s. 254–255);

výklad podle Moldanové: Shoduje se s Matesem. Dále ještě uvádí, že u Olomouce a Litovle vycházelo toto příjmení z apelativa „štěpán“, což bylo označení pro „křížalu“ (Moldanová, 1983, 239);

výklad podle Beneše: Příjmení vychází z neobměněné varianty křestního jména *Štěpán* (Beneš, 1962, s. 52);

ESSČ zaznamenává proprium *Štěpán*, *Vokabulář webový*[on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 3. 4. 2015]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>.

Valeš

výklad podle Matese: Jedná se o domáckou variantu jména *Valentinus* latinského původu, dotvořenou sufixem **-eš**. Toto jméno vzniklo z latinského přídavného jména „valens“, jež obsahovalo významy jako „silný“, „statný“, ovšem také „zdravý“ ve smyslu fyzickém (Mates, 2003, 324);

výklad podle Moldanové: Příjmení bylo odvozeno od jména *Valentin* či také z apelativa „válek“, což v překladu znamená „stůčka“, např. plátna, či nepálená cihla (Moldanová, 1983, s. 259);

ESSČ uvádí také proprium *Valeš*. *Vokabulář webový*[on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 2. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>;

V Čenkově se toto příjmení vyskytuje pouze v přechýlené podobě *Valešová*.

Váňa

výklad podle Matese: Jedná se o domáckou podobu osobního jména *Václav*. Jméno *Václav* bylo obdobně jako *Boleslav* a několik dalších užíváno pouze Přemyslovci. Teprve později se začalo šířit do ostatních vrstev naší společnosti. Prapůvodně lze hovořit o jméně predestinačním, tzn. předurčujícím. Staročeský obsah jména *Václav* je vykládán takto: „ať je více slavným, ať přinese svému rodu, národu ještě více slávy“ (Mates, 2002, s. 271). Staročeské „váca“ znamenalo „více“. Obsah tohoto jména je totožný s obsahem osobního jména *Boleslav* (Mates, 2002, 275–276);

výklad podle Moldanové i Beneše: Odvozeno z OJ *Václav*.

ESSČ uvádí proprium *Váňa*. *Vokabulář webový*[on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 2. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>.

Vošta

výklad podle Moldanové: Toto jméno vzniklo z osobního jména začínající na souhlásku **Vo-**, tzn. *Vojen*, *Vojtěch*, (*V*)*oldřich* (Moldanová, 1983, s. 273).

Zuzák

výklad podle Beneše: Toto příjmení bylo odvozeno od ženského křestního jména *Zuzana* (Beneš, 1962, s. 142). Byla zde užitá přípona **-ák**.

5. 2 Příjmení z apelativ

Do této skupiny se řadí příjmení, jež byla odvozena z podstatných jmen, přídavných jmen, příslovčí, sloves, částic, citoslovcí obecného významu.

Tato příjmení mohou obrážet fyzické či duševní vlastnosti, zařazovat člověka podle jeho místa v lidském kolektivu, podle zaměstnání, událostí, v kterých se nositel daného příjmení proslavil. V některých případech je jejich základem přezdívka nesoucí značně expresivní ráz, jako například *Kováříček* či *Nekovář*.

K charakteristice člověka nejlépe poslouží přídavná jména. Adjektiva se jako příjmení vyskytují ve jmenném tvaru (*Křepek, Krch*), většinou ale ve tvaru složeném (*Veselý*) (Moldanová, 1983, s. 23). „Odvozeniny se shodují tvořením s odvozeninami z osobních jmen: jsou ze zkrácenin (*Nerud z nerud-ný*) a z jejich zdobnělin (*Hobzek, Hobzík z hobezný = hojný, bohatý*), z odvozenin s příponou **-a** (*Neruda*), **-s** (*Holas*), **-š** (*Malouš z malý*), **-ch** (*Modrach z modrý*), **-č** (*Maláč z malý*), **-c** (*Hrubec z hrubý*), **-k** (*Menšík z menší*).“ (Moldanová, 1983, s. 23).

Příjmení odvozená ze substantiv odráží názvy sociálních skupin (*Dvořák, Měšťan, Zeman*), řemesel a zaměstnání (*Kupec, Pekař, Švec*), dopravních prostředků (*Kára*), hudebních nástrojů (*Buben, Cimbál*), názvy mincí (*Groš*), náboženskou ideologii (*Apoštol, Prorok*), přírodu (*Anýz, Fiala*), zvířata (*Káně*) (Moldanová, 1983, s. 23–24).

Moldanová (1983, s. 28) vyděluje zvláštní skupinu příjmení z celých vět s minulým časem sloves, jako například *Potměšil, Rozšlapil*. Příjmení, jež byla odvozena ze sloves, jsou nejčastěji tvořena z příčestí minulého činného (*Hrabal*). „Z přítomného času sloves jsou jen ojedinělá příjmení jednoslovná (*Nepovím*) a větná (*Vitámvás*).“ (Moldanová, 1983, s. 28). Dále se můžeme setkat s příjmeními, která vznikla z příčestí trpného jako *Kut* či *Ohnut*.

Příjmení vzniklá ze slov nesklonných mají svůj základ v přezdívkách, rčeních. K takovýmto typům příjmení se řadí *Tenkrát, Šak, Cvak, Prsk* atd. (Moldanová, 1983, s. 23–28).

Z příjmení v Čenkově do této skupiny patří:

5.2.1 Příjmení podle tělesných a duševních vlastností

Balog

výklad podle Matese: Jedná se o odvozeninu maďarského jména. Obecné maďarské jméno *balog* pojmenovává toho, kdo je levák nebo levičák, ovšem pouze ve fyzickém slova smyslu, nikoli politickém. Nejpřesnějším překladem do češtiny jména *Balog* by byl *Krchňa* či *Krchňák*. Staročeský výraz *krchý* znamená v překladu „levý“ (Mates, 2003, s. 25–26).

Beránek

výklad podle Matese: Jedná se o deminutivum od základní podoby tohoto příjmení *Beran*. Nositel tohoto příjmení byl často menšího vzrůstu, nebo se jednalo o osobu mladší a někdy možná i chudší. Dalšími motivy mohly být světlé vlnité vlasy nositele, jež připomínaly beránkovo rouno, dále se mohlo jednat o nápadně jemnou, heboučkou ochmýřenou kůži. Jako *Beránek* byl též často označován „mírný člověk“ (Mates, 2002, s. 24–25). Byl zde užít deminutivní sufix **-ek**;

výklad podle Moldanové: Zdrobnělina příjmení *Beran*. Často označuje člověka pokorného. Jedná se o 90. nejčastější příjmení (Moldanová, 2004, s. 31);

výklad podle Beneše: Beneš (1962, s. 190) uvádí, že příjmení bylo odvozeno z názvu domácího zvířete;

Ve stč. též vlastní jméno *Beránek*, *Beránková*. Doloženo také adj. poses. *Beránkóv* a pomístní jméno *Beránek*. *Vokabulář webový* [on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 2. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>;

V Čenkově se vyskytuje pouze přechýlená varianta tohoto příjmení, tedy *Beránková*.

Červenec

výklad podle Moldanové: Příjmení je odvozeno od přídavného jména *červený*. Mohlo být též odvozeninou z názvu měsíce (Moldanová, 1983, s. 53);

výklad podle Beneše: Příjmení mohlo být derivováno od adjektiva (červený) pomocí přípony **-ec**. Ve stavovských nářečí se takto označoval druh rudy (Beneš, 1962, s. 20);

výklad podle Matese: Ačkoliv Mates neuvádí přímo tuto variantu příjmení, zařadila bych ho k příbuznému jménu *Červenka*, které také souvisí s červenou barvou. Takto označovaná osoba mohla vlastnit například jabloňový či hruškový sad s červenými nebo načervenalými plody. Nositel této přezdívky mohl vlastnit červené krávy či vlastnit hejno slepic islandek (Mates, 2002, s. 43–44).

Čížek

výklad podle Matese: Příjmení je odvozeno ze staročeského *číž*. Jedná se o deminutivum. Předkové dnešních *Čížků* takto mohli být pojmenováni z mnoha důvodů, například uměli hezky zpívat, měli veselou povahu, byli neposední, jednalo se o vyhlášeného lovce ptáček (Mates, 2002, s. 45–46). Byl zde užít deminutivní sufix **-ek**;

výklad podle Moldanové: Vzniklo ze staročeského apelativa *číž* = pták čížek;

výklad podle Beneše: Stejně jako Mates a Moldanová uvádí, že příjmení bylo odvozeno ze jmen ptactva;

Už ve stč. uvedeno jako příjmí *Czizek*. *Vokabulář webový* [online]. Verze 0.4.2. [cit. 2. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>;

další výklad podle Matese: Mates (2002, s. 46) předkládá ještě další variantu, a to takovou, že jde o moravskou přezdívku Čechům.

Drda

výklad podle Moldanové: Příjmení vzniklo z apelativa *drda*, jež označovalo neposedného člověka. V nářečí v blízkosti Ronova toto apelativum označovalo doslova „mluvku“. Mohlo být utvořeno i ze slovesa *drdat*, které můžeme vyložit jako

„pospíchat“ nebo „jít drobným spěšným krokem“ (Moldanová, 1983, s. 59);

výklad podle Beneše: Beneš přináší ještě další možnost. Příjmení *Drda* bylo odvozeno od staročeského slovesa *drdati* = škubati (srov. *Jaké české příjmení si vybrati?*) [online]. [cit. 2015-03-31]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3968>);

ESSČ uvádí proprium *Drda*. *Vokabulář webový*[on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 2. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>.

Holas

výklad podle Moldanové: Vzniklo ze jmenného tvaru přídavného jména *holý*. Mohlo jít o člověka, který přišel o všechno, o „otrhánka“, bezvousého mladíka (Moldanová, 1983, s. 83). Byl zde užit sufix **-as**;

výklad podle Beneše: Stejně jako Moldanová uvádí, že příjmení *Holas* bylo derivováno od adjektiva *holý* pomocí sufixu **-as** (Beneš, 1962, s. 260);

ESSČ uvádí proprium *Holas*. GbSlov udává osobní jméno *Holas*. *Vokabulář webový*[on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 2. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>.

Hrdlička

výklad podle Matese: Jde o deminutivum, na což nás upozorňuje přípona **-ička**. Nezdobnělá podoba dnes neexistuje, přestože ve staré češtině se vyskytoval výraz *hrdlice*. Hrdličkou mohl být označen člověk, jehož přední část krku a hořejší hrud' jsou červené, či ten, který choval několik hrdliček. Mohl tak být nazýván i ten, kdo měl zvláštní hlas (ráčkoval), podobný hrdliččímu cukrování. Hrdlička často nese symboliku spjatou s láskou, tudíž člověk označen jako *Hrdlička* by měl být milý, něžný, mírný (Mates, 2002, s. 90–91);

výklad podle Moldanové: Moldanová uvádí (2004, s. 69), že se jedná o 139. nejčastější české příjmení, jež bylo utvořeno podle názvu ptáka, který je často spojován s milostným dvořením;

výklad podle Beneše: Odvozeno z názvu ptactva;

V Čenkově se toto příjmení vyskytuje pouze v přechýlené podobě *Hrdličková*.

Karas

výklad podle Matese: Mates (2002, s. 114–115) uvádí, že toto příjmení je velmi zvláštní. Jednalo se o poměrně bezvýznamnou rybu, možná nositel této přezdívky byl pojmenován právě kvůli své „bezvýznamnosti“ či „nicotnosti“. Také se mohlo jednat o člověka, jenž nikdy nic neuložil. Dalším motivem vzniku mohla být užší houska, která se dříve označovala jako „karásek“, tudíž nositel této přezdívky mohl například péct tyto „karásky“ nebo byl jejich náruživým konzumentem;

výklad podle Moldanové: Příjmení bylo pravděpodobně odvozeno z názvu ryby, ovšem Moldanová připouští i odvození od OJ Karel (Moldanová, 2004, s. 81). Knappová uvádí (1999, s. 113), že jméno *Karel* je německého původu a znamená „(svobodný) muž, chlap“;

výklad podle Beneše: Beneš (1962, s. 195) se přiklání k variantě, že příjmení Karas bylo odvozeno z názvů ryb;

Již ve stč. uvedeno příjmi *Karas*. *Vokabulář webový*[on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 2. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>.

Kohout

výklad podle Matese: Toto příjmení lze zařadit do několika kategorií. Jednou z nich může být zařazení příjmení podle tělesných či duševních vlastností. Člověk takto nazvaný se mohl vyznačovat svým účesem (nosil vlasy vyčesané na tzv. *kohouta*) nebo také zvláštní mluvou připomínající hlas kohouta (koktavá mluva). Často tak byli označováni i muži s pověstnou sexuální výkonností („dobrý kohout“). Jako *Kohout* mohl být pojmenován i člověk popudlivý, svárlivý, bojovný. Kohout vychází ze staročeské podoby *kohút*, ale také z *kokot*, *kokeš* či *kokoš*. Tři poslední varianty neoznačovaly jenom slepičího samce, nýbrž

také mužský pohlavní úd. Starší podoby výrazu *kohout* patří k onomatopoickým (Mates, 2002, s. 120–121);

výklad podle Moldanové: Odvozeno z apelativa *kohout*. Uvádí, že se jedná o 100. nejčastější české příjmení (Moldanová, 2004, s. 88);

výklad podle Beneše: Odvozeno z názvů ptactva (domácího);

Ve stč. *kokot*, *kokeš* = kohout, mužský pohlavní úd, také příjmi *Koko*. *Vokabulář webový*[on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 2. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>;

další výklad podle Matese: Toto příjmení může spadat i do kategorií podle původu a podle bydliště. Není také vyloučeno, že nositel mohl získat toto jméno z erbu, na kterém byl znázorněn kohout (kohout či kokot patřil k velmi oblíbeným erbovním znamením u starých Čechů) (Mates, 2002, s. 120–121). Tuto možnost připouští i Beneš (1962, s. 176).

Koten

výklad podle Moldanové: Příjmení vzniklo z apelativa *koten*. Toto apelativum označovalo kotník (Moldanová, 1983, s. 112). Bližší motiv vzniku jsem nedohledala, předpokládám však, že se opět mohlo jednat o nějaký netypický rys, jenž byl spjat s kotníkem (nohou) nositele této přezdívky;

výklad podle Beneše: Toto příjmení řadí do příjmení obsahujících příponu **-en**. Tento sufix vznikl ze jmen jako *Velen*, *Bolen*, odvozených ze základu obsahujícího **-e** (*Boleslav*) (Beneš, 1962, s. 90).

Kotrba

výklad podle Moldanové: Příjmení bylo odvozeno od apelativa *kotrba*, které bychom přeložili jako hlava (Moldanová, 1983, s. 112). Nositel této přezdívky se mohl vyznačovat nadměrně velkou hlavou;

výklad podle Beneše: Příjmení *Kotrba* vzniklo z názvu hlavy (Beneš, 1962, s. 224);

Již ve stč. přijmí *Kotrba. Vokabulář webový*[on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 2. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>.

Krátký

výklad podle Matese: Příjmení je odvozeno od adjektiva *krátký*. Předchůdce dnešních nositelů příjmení *Krátký* byl pravděpodobně malého, tedy „krátkého“ vzrůstu. V některých případech se jednalo o ironii či výsměch, tudíž takto mohl být označen nějaký „dlouhán“ či „kolohnát“ (Mates, 2002, 137–138);

výklad podle Moldanové i Beneše: Odvozeno z adjektiva *krátký*.

Kratochvíl

výklad podle Matese: Předkové, kteří nesli toto jméno, si uměli nějakým příjemným způsobem krátit chvíli. *Kratochvíl* označuje tedy člověka, jenž je zábavný, příjemný či milý. Výraz *kratochvilník* označoval dříve ty, kteří připravovali zábavu pro jiné. Mohlo se jednat například o rytířské turnaje či o různá vyprávění, jimž mnohdy nechyběl lechtivý ráz. Mezi *kratochvilníky* se řadili i herci či divadelníci (Mates, 2002, s. 138–139);

výklad podle Moldanové: Příjmení bylo utvořeno z apelativa *kratochvíle*, které označovalo „zábavu“. Dalším motivem vzniku mohlo být přídavné jméno *kratochvilný* = zábavný člověk (Moldanová, 1983, s. 115).

Malecha

výklad podle Moldanové: Z adjektiva *malý*. Utvořeno sufixem **-echa**. Domnívám se, že se mohlo jednat o člověka malého vzrůstu;

výklad podle Beneše: Beneš (1962, s. 73) ale uvádí, že se jedná o domácí podobu osobního jména, která byla utvořena pomocí sufixu **-echa**;

Malý staročeský slovník (1978, s. 130) zaznamenává adverbium *malechno* = maličko. GbSlov zachycuje výraz *malcha* = kožená nádoba. *Vokabulář webový* [on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 2. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>.

Mrázek

výklad podle Matese: Jedná se o deminutivum od příjmení *Mráz*. Nositel tohoto jména se zřejmě vyznačoval šedivou barvou vlasů nebo vousů. Může se o nich hovořit taktéž i jako o jinovatce, ovšem nejčastěji jako o stříbře na stáří nachýlené hlavě. Jako *Mráz* (popř. *Mrázek*) mohl být též označen někdo, kdo disponoval neovladatelnou třesavkou. Tuto přezdívku mohl získat i ten, kdo trpěl zvláštní fobií – měl strach a hrůzu z mrazů a velmi často o nich hovořil (Mates, 2002, s. 174–175). Příjmení bylo utvořeno deminutivním sufixem **-ek**;

výklad podle Moldanové: Moldanová (2004, s. 121) se přiklání k variantě, že se jednalo o člověka „šedivého“ (s šedivou barvou vlasů). Dále uvádí, že se jedná o 130. nejčastější příjmení;

výklad podle Beneše: Toto příjmení mohlo být odvozeno z *názvu ptactva (mandelíkové)* nebo z *názvů atmosférických jevů* (Beneš, 1962, s. 203).

Neužil

výklad podle Moldanové: Příjmení bylo odvozené od adjektiva „neužilý“, tedy skoupý či nepřející, nebo mohlo vzniknout ze slovesa „neužit“ (Moldanová, 1983, s. 154);

výklad podle Beneše: Odvozeno se slovesa „neužit“;

Ve stč. též osobní jméno *Neužil*. *Vokabulář webový*[on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 2. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>.

Nosek

výklad podle Matese: Nositelé přezdívky *Nos* se zřejmě vyznačovali velkým „frňákem“, „čuchometrem“, rozpláclým či zahnutým nosem. Páni s velkým nosem se museli začít rozlišovat, proto začaly vznikat zdobnělé tvary *Nosek* nebo *Nosálek*; mohl takto být přezdíván i člověk, jenž často používal některé z rčení o nosu, jako například „strkat do něčeho nos“, „nevidět si na špičku nosu“, „propil by nos mezi očima“ (Mates, 2002, s. 182–183). Užití deminutivního sufixu **-ek**;

výklad podle Moldanové: Moldanová (2004, s. 128) naopak uvádí, že se jedná o označení pro člověka s malým nosem;

výklad podle Beneše: Spadá do kategorie příjmení, jež byla odvozena z názvů částí obličeje a hlavy (Beneš, 1962, s. 224);

V stč. *nosek* = zobáček, malý zobák, také jméno osobní *Nosek*. *Vokabulář webový*[on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 2. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>;

další výklad podle Matese: *Noskem* mohl být označen i člověk, který pocházel z Nosálova nebo Noskova (Mates, 2002, s. 182–183). Tudíž je možné příjmení zařadit i do kategorie ze jmen místních.

Pávek

výklad podle Beneše: Beneš (1962, s. 193) řadí příjmení *Pávek* do skupiny příjmení utvořených ze jmen ptactva. Jedná se o deminutivum jména *Páv*. Dle mého názoru mohl být nositel této přezdívky pyšný či se mohl doslova „nosit jako páv“. Byl zde užít sufix **-ek**;

výklad podle Moldanové: Moldanová (2004, s. 136) uvádí nezdobnělou variantu příjemný *Páv*. Pravděpodobně tak byl označován člověk ješitný;

V stč. osobní jméno *Pávek*. *Vokabulář webový*[on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 4. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>.

Slunečko

výklad podle Moldanové: Takto se přezdívalo člověku, jenž se rád usmíval, měl doslova „úsměv od ucha k uchu“. Také se tak říkalo rudovlasému člověku. Apelativum *slunečko* představuje lidový název brouka sluněčka sedmítečného (Moldanová, 1983, s. 212);

výklad podle Beneše: Beneš (1962, s. 203) řadí příjmení do kategorie z názvů nebeských těles;

Ve stč. *slunečko* v přeneseném významu i označení pro milovanou bytost (v oslovení). *Vokabulář webový*[on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 4. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>

Suchan

výklad podle Matese: Dotyčný dostal tuto přezdívku proto, že byl suchý, tedy hubený či vyzáblý. Mnohdy se jednalo o ironické označení pro člověka, který byl zvláště tlustý. Výraz *suchý* nesl i význam nemocný nebo churavý. Hubenost, vyzábllost mohla být způsobena i tzv. suchou nemocí, kterou v dnešní době známe pod pojmem tuberkulóza. Některý nositel této přezdívky mohl být suchým nebo nudným patronem, což znamená, že to byl člověk, kterému chyběl smysl pro humor (Mates, 2002, s. 237–238);

výklad podle Moldanové: Odvozeno z adjektiva suchý = hubený;

výklad podle Beneše: Derivováno z adjektiva suchý pomocí přípony **-an** (Beneš, 1962, s. 266);

ESSČ uvádí proprium *Suchan*. *Vokabulář webový*[on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 2. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>.

Šťastný

výklad podle Matese: Příjmení je překladem latinského jména *Felix*, které v překladu znamená „šťastný“. Toto jméno bylo svého času populární, o čemž svědčí několik desítek světců, jež toto jméno nosili (Mates, 2002, s. 253–254);

výklad podle Moldanové: Odvozeno z adjektiva „šťastný“ nebo z překladu latinského osobního jména *Felix* = „šťastný“. U rodin s židovskými předky vychází z překladu křestního jména *Baruch* (Moldanová, 1983, s. 238);

výklad podle Beneše: Stejně jako Moldanová připouští odvození z překladu latinského OJ *Felix* i z adjektiva „šťastný“ (Beneš, 1962, s. 256).

Vlček

výklad podle Matese: Jedná se o deminutivum základního příjmení *Vlk*. Tímto jménem byli pojmenováni ti, kteří měli šedé vlasy či vousy. Taktéž se takto přezdívalo člověku, jenž měl velké špičáky, tzv. „vlčí zuby“, či si neustále stěžoval na „vlka“, tedy na opruzeninu (PSJČ¹⁰). Nositel tak mohl být označen i pro svoji

¹⁰ Příruční slovník jazyka českého

dravost či odvalu. Mates říká, že staré charakteristiky připisují vlkům i *Vlkům* tzv. vlčí střeva, tudíž nenasytnost a obžernost (Mates, 2002, s. 284–285);

výklad podle Moldanové: Jde o deminutivum příjmení *Vlk*. Mohlo být odvozeno i z apelativa *vlč*, které lze vyložit jako „podřadné sukno“ (Moldanová, 1983, s. 268);

Ve stč. *vlček* = nemoc projevující se změnami na kůži, sukno šedé barvy. *Vokabulář webový*[on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 4. 4. 2015]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>

Živný

výklad podle Moldanové: Uvedené příjmení bylo odvozeno od adjektiva *živný* = „kdo si dovede zajistit živobytí“ (Moldanová, 1983, s. 287);

Ve stč. adj. *živný* = k zachování tělesného života náležící, zachovající při životě. *Vokabulář webový*[on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 2. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>.

5.2.2 Příjmení z názvů řemesel, zaměstnání a pracovních nástrojů

Čepička

výklad podle Beneše: Beneš toto příjmení řadí do jmen vzniklých z názvů částí a doplňků oděvů. Takové příjmení dostal povětšinou člověk, který se oblékal rozdílně od ostatních. Někdy mohla být podnětem i příhoda s příslušným kusem oděvu. Často ulpělo jméno výrobku a jeho výrobci, například *Janu čepečníkovi* se říkalo *Čepička*. Příjmení *Čepička* mohla vzniknout i ze slova „karkule“, které označovalo čepec či čepici (Beneš, 1962, s. 241–242);

výklad podle Moldanové: Moldanová (2004, s. 39) se přiklání k variantě, že příjmení *Čepička* označovala výrobce čepic;

Ve stč. též osobní jméno *Čepička* (*Czepiczka*). *Vokabulář webový*[on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 2. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>.

- Hák** *výklad podle Beneše:* Příjmení *Hák* se řadí do skupiny příjmení odvozených ze jmen nástrojů a strojů. Lidé dostávali tato příjmení z toho důvodu, že s nějakým nástrojem pracovali více než ostatní. Příjmení *Hák* bylo tedy odvozeno od kovového nástroje „háku“ a předpokládá se, že jeho nositel s tímto nástrojem často pracoval (Beneš, 1962, s. 234);
- Ve stč. též osobní jméno *Hák*. *Vokabulář webový*[on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 2. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>.
- Hašpl** *výklad podle Beneše:* Příjmení *Hašpl* vzniklo z názvů nástrojů. *Hašpl* vychází ze střhněm.¹¹ *haspel* = rumpál (Beneš, 1998, s. 321).
- Hejný** *výklad podle Moldanové:* Příjmení *Hejný* je od příjmení *Hajný* odlišeno jen provedenou a ponechanou změnou **aj** v **ej** (Moldanová, 1983, s. 79);
- výklad podle Beneše:* Příjmení řadí do kategorie z názvů rozmanitých lesních zaměstnanců.
- Kárník** *výklad podle Moldanové:* Odvozeno z apelativa *kárník*. Takto se označoval povozník jezdící s károu, podomní obchodník či ženatý tovaryš, který vozil své věci na káře (Moldanová, 1983, s. 100);
- výklad podle Beneše:* Shoduje se s Moldanovou.
- Kuchta** *výklad podle Moldanové:* Vzniklo ze staročeského apelativa *kuchta* = kuchař (Moldanová, 1983, s. 120);
- Již ve stč. přijmí *Kuchta*. *Vokabulář webový*[on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 2. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>.
- Švadlena** *výklad podle Beneše:* Nositel tohoto příjmení pravděpodobně vyráběl textilní zboží, oděvy. Z tohoto důvodu se příjmení *Švadlena* řadí do jmen odvozených z názvů řemeslníků a obchodníků (Beneš, 1962, s. 218);

¹¹ Střední horní němčina

výklad podle Moldanové: Příjmení bylo odvozeno podle zaměstnání matky nebo manželky (Moldanová, 2004, s. 193).

Švec

výklad podle Matese: Jedná se o starobylé jméno, jež směřuje do praslovanské minulosti. Jak už je známo, souvisí s někdejšími pojmem pro *šít*, doslova sešívat kůže. Mates (2002, s. 258–206) uvádí, že předkem našich *Ševců* nemusel být vždy ten, kdo se živil spravováním či šitím bot. Nositelé se mohli vyznačovat například i zbrklostí, splašeností, potrhlostí či vzteklostí. Na Mladoboleslavsku byl *ševcem* nazýván úzký pruh nezorané země mezi dvěma brázdami, což byla ostuda hospodáře. Rovněž se *ševcem* na Mladoboleslavsku označovala houba, kterou běžně známe pod názvem hřib strakoš;

výklad podle Moldanové: Apelativum *švec* označuje též rybu ježdíka a lína a v přeneseném významu se může jednat o člověka rychlého a pohyblivého (Moldanová, 1983, s. 244). Velmi často se můžeme setkat s nářeční podobou tohoto příjmení *Šefc* či *Ševc*;

výklad podle Beneše: Přiklání se pouze k variantě, že toto příjmení bylo odvozeno z názvů řemesel pracujících s kůžemi, usněmi atd. (Beneš, 1962, s. 218).

5.2.3 Příjmení z názvů sociálních skupin

Novák

výklad podle Matese: Toto příjmení patří k nejrozšířenějším v České republice. Nejvíce předků dnešních *Nováků* dostalo své jméno proto, že nebyli zakladateli či starousedlíky, nýbrž lidmi novými, *novotníky*, *nováky*. *Nováky* nemuseli být pouze noví sedláci, ale také všichni noví lidé na kterémkoli místě. Mohli takto být pojmenováni i lidé, kteří se obrátili na novou víru. *Novákem* se označoval i švec, jenž šil výhradně nové boty. *Novákem* byl nazván i zlepšovatel či novátor. Můžeme tedy vidět, že důvodů, proč někomu začali říkat *Novák*, byla celá řada, a proto se jedná o nejčastější příjmení u nás (Mates, 2002, s. 184–186);

výklad podle Moldanové: Příjmení je odvozeno od adjektiva *nový* (nový soused, usedlík). Mohlo se jednat o ševce, který šil novou obuv (Moldanová, 1983, s. 156);

výklad podle Beneše: Vznik je možný odvozením od nezkráceného adjektiva pomocí přípony **-ák**, nebo od názvů řemesel pracujících s usněmi, kůžemi (*švec novák*) (Beneš, 1962, s. 218);

Ve stč. osobní jméno *Novák*. *Vokabulář webový*[on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 4. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>.

Novotný

výklad podle Matese: Původ tohoto příjmení je ve své podstatě totožný s příjmením *Novák* (viz výše). Adjektivum *novotný* je už dnes zastaralé a z běžné mluvy se zcela vytrácí (Mates, 2002, s. 186–187);

výklad podle Moldanové: Příjmení *Novotný* stojí na 3. místě mezi nejčastějšími českými příjmeními. Bylo odvozeno od adjektiva *novotný* = nový (Moldanová, 1983, s. 156).

Pán

výklad podle Moldanové: Příjmení bylo odvozeno z apelativa *pán*;

výklad podle Matese: Mates neuvádí přímo tuto podobu, ovšem pracuje s deminutivem od tohoto příjmení *Pánek*. Nositelé tohoto jména vždy nemuseli patřit k vysoké šlechtě (k panskému stavu). Toto jméno mohli dostat například z toho důvodu, že u nějakých šlechticů, měšťanů nebo úředníků sloužili. Jinému tak říkali proto, že si na pána pouze hrál, k ostatním se choval povýšeně. Mohl takto být označen i člověk, který se ke všemu vyjadřoval poměrně skepticky a to tak, že často opakoval „na to jsme my malí páni“ či „já pán – ty pán!“ (Mates, 2002, s. 190–191);

výklad podle Beneše: Přiklání se k variantě, že příjmení *Pán* bylo odvozeno z názvů vládců a šlechty;

další výklad podle Moldanové: Příjmení *Pán* mohlo být odvozeno i od osobního jména *Pan-krác* či *Ště-pán* (Moldanová, 1983, 164). Tudíž může spadat i do kategorie ze jmen osobních.

Pánský

výklad podle Moldanové: Příjmení vzniklo pravděpodobně z adjektiva *panský*. Toto adjektivum doslova znamenalo “pánu náležící” či “vypadající jako pán” (Moldanová, 1983, s. 164);

výklad podle Beneše: Také příjmení řadí do kategorie z názvů vládců a šlechty;

další výklad podle Moldanové: Příjmení *Pánský* mohlo být odvozeno i od místního jména *Panov* (Moldanová, 1983, s. 164).

Zeman

výklad podle Matese: Tento název původně označoval „vlastníka země“. Z počátku nerozlišoval vyššího a nižšího šlechtice, ovšem později se tento pojem redukoval na nižší šlechtu a ještě později se do této skupiny vlastníků začali řadit i dělníci, svobodníci a i bohatí statkáři. Zeman byl odedávna pevně spjat se zemí. Mates odmítá to, že příjmení *Zeman* bylo odvozeno od německého *Seeman* (*námořník*). Deminutivum *Zemánek* nemuselo vždy označovat malého *Zemana*, nýbrž také tzv. *zemanče*, tedy nemanželské dítě, které bylo zplozeno mladičským panošem, jenž sloužil u vyššího šlechtice (Mates, 2002, s. 297–298);

výklad podle Moldanové: Apelativum „zeman“ označovalo drobného šlechtice s erbem, poté svobodného majitele statku zapsaného v zemských deskách (Moldanová, 1983, s. 282);

výklad podle Beneše: Obdobně jako Mates a Moldanová zařazuje do kategorie příjmení z názvů rozličných stavů a zaměstnání (Beneš, 1962, s. 218).

5.2.4 Příjmení označující věk, vzrůst a příbuzenské a jiné vztahy

Douda

výklad podle Moldanové: Toto příjmení bylo odvozeno z apelativa *douda*, které v překladu znamená „děd“ či „starý muž“ (Moldanová, 1983, s. 58);

výklad podle Beneše: Beneš (1962, s. 206) řadí toto příjmení do kategorie příjmení, která označují příbuzenské vztahy v rodině. Na západní Moravě je „děda“ označován i jako „dóda“ nebo „douda“;

ESSČ uvádí proprium *Douda*. *Vokabulář webový*[on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 4. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>.

Halama

výklad podle Moldanové: Odvozeno z apelativa „halama“. Toto apelativum lze přeložit jako mladík, ale i mamlas, sedlák. V příbramské hornické mluvě se mohlo jednat o nováčka velké postavy (Moldanová, 1983, s. 76);

ESSČ uvádí proprium *Halama*. *Vokabulář webový*[on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 4. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>.

5.2.5 Příjmení ze starých názvů chemických výrobků

Uhlík

výklad podle Moldanové: Příjmení bylo odvozeno z apelativa uhel. Moldanová připouští i variantu, že v některých případech toto příjmení mohlo být odvozeno od osobního jména *Ulrich* (Moldanová, 1983, s. 257). Jméno *Ulrich* je německého původu, znamená „vládce nad dědičným sídlem“ (Knappová, 1999, s. 172);

výklad podle Beneše: Příjmení *Uhlík* vzniklo z názvů starého průmyslu chemického a zemin (Beneš, 1962, s. 240);

V Čenkově se vyskytuje pouze přechýlená varianta tohoto příjmení, tedy *Uhlíková*.

5.2.6 Příjmení vyjadřující dojmy a vjemy lidských smyslů

Loskota

výklad podle Moldanové: Jedná se o příjmení, které bylo odvozeno od staročeského apelativa *loskot*, jež označovalo hukot či hřmot (Moldanová, 1983, s. 131);

výklad podle Beneše: Příjmení vzniklo z názvů zvuků, konkrétně tedy ze staročeského apelativa *loskot* = „hřmot“ (Beneš, 1962, s. 229).

5.2.7 Příjmení ze slovesných pojmenování, podle dějů

Fučík

výklad podle Moldanové: Jedná se o příjmení, které bylo odvozeno ze slovesa *fučet*, popřípadě *fičet*. Nositel tohoto příjmení byl povětšinou velmi čilý člověk (Moldanová, 1983, s. 71). Užití sufixu **-ík**;

výklad podle Beneše: Shodný výklad s Moldanovou, odvozeno ze slovesa *fučet* pomocí přípony **-ík**;

Stč. apelativum *fučík* znamená ‚ztreštětec, blázen‘. Mohlo by tedy patřit i k příjmením podle tělesných a duševních vlastností. ESSČ uvádí proprium *Fučík*. *Vokabulář webový*[on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 4. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>.

Kluzák

výklad podle Beneše: Příjmení bylo utvořeno ze slovesa jako podstatné jméno činitelské příponou **-ák**. (Beneš, 1962, s. 290).

Krpata

výklad podle Moldanové: Příjmení bylo odvozeno ze slovesa *krpat*. Dnes toto sloveso můžeme chápat jako pomalu pracovat. Mohlo vycházet i ze slovesa *krpatět*, které v překladu znamená ‚krnět‘ (Moldanová, 1983, s. 116). Spíše bych se však přiklonila k výkladu podle VW;

Stč. *krpati* je šít, ševcovat (o ševci). HesStčS¹² obsahuje propria *Krpáč*, *Krpata*. *Vokabulář webový*[on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 4. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>.

Příbyl

výklad podle Matese: Můžeme se setkat s dvojitým pravopisem *Příbyl* i *Přibil*. Mates (2002, s. 205–206) uvádí, že toto příjmení může spadat do kategorie podle dějů: ‚ten, který někomu přibil‘ = někomu namlátil. Mohlo se však jednat i o nějaké nepovedené přibití něčeho pomocí hřebíku. Mates připouští ještě další

¹² Heslář lístkového materiálu ke staročeskému slovníku

kategorii, a to podle původu. V takovém případě šlo o člověka „nového“, který doslova někam přibyl;

výklad podle Moldanové: Odvozeno od slovesa přibít (komu), (Moldanová, 1983, s. 184);

ESSČ uvádí proprium *Přibyl* i *Přibil*. *Vokabulář webový*[on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 4. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>;

další výklad podle Matese: Příjmení mohlo být odvozeno od jména *Přibyslav*, které se řadí k velmi starým osobním jménům s původním významem přácím při narození, doslova aby „dítěti přibylo slávy“ (Mates, 2002, s. 205–206). S touto možností se ztotožňuje i Moldanová. Příjmení můžeme zařadit i do kategorie ze jmen osobních.

5. 3 Příjmení ze jmen místních

Tento typ příjmení označuje člověka na základě jeho původu či majetku. Takovéto označování bylo obvyklé u šlechty i u měšťanstva v období středověku. Příjmení ze jmen místních se vyskytují v mnoha menších skupinách. Způsobů odvození se nabízí celá řada. Jeden ze způsobů může být odvozování z ustrnulých předložkových pádů, jako například příjmení *Skaunic*. Tento typ odvozování se užíval pouze zřídka. Častěji se setkáme s odvozováním příjmení z 1. pádu (*Bechyně*). Do této skupiny se řadí mnoho česko-židovských příjmení. Je možné setkat se s příjmeními z 2. pádu, k nimž patří například příjmení *Chaloupek* (Moldanová, 1983, s. 21).

Nejčastější příponou, kterou jsou příjmení z místních jmen odvozena, je přípona **-ský**. V některých případech dochází ke splývání a zjednodušování (*Borecký z Borek*, *Kopecký z Kopeck*). Moldanová (1983, s. 24) uvádí, že příjmení z místních jmen německého původu se základním členem **-berg** či **-burg** odsouvají hrdelnici **-g (-k)** (*Vimperský z Vimperku*, *Nymburský z Nymburku*).

K tomuto typu příjmení lze zařadit i tzv. obyvatelské názvy, jako například *Benátsčan* z Benátek, *Lhoták ze Lhoty*. Řada příjmení vznikla na základě domovních znamení nebo podle erbu. K tomuto typu příjmení patří *Anděl* (*dům U anděla*), *Vocloň* (*dům U slona*).

Z příjmení v Čenkově do této skupiny patří:

- Haškovec** *výklad podle Moldanové:* Odvozeno od místního jména *Haškov* (Moldanová, 1983, s. 78);
- výklad podle Beneše:* Základem tohoto příjmení je jméno otce. Příjmení bylo utvořeno z přídavného jména přivlastňovacího pomocí sufixu **-ovec** (Beneš, 1962, s. 37);
- další výklad podle Moldanové:* Příjmení *Haškovec* mohlo být utvořeno ze jména *Haštal* či *Havel* (Moldanová, 1983, s. 78). Tudiž ho můžeme zařadit i do kategorie z osobních jmen.
- Janovský** *výklad podle Matese:* Toto příjmení patří povětšinou do kategorie podle původu. Příjmení *Janovský* získávali lidé, kteří se přestěhovali z rodného *Janova* (*Janova dvora*) někam jinam. Mates samozřejmě nevyklučuje variantu, že někteří nositelé dostali toto příjmení na základě příslušnosti k *Janově* rodině (Mates, 2003, s. 128–129). Je zde užitá přípona **-ský**;
- výklad podle Beneše:* Příjmení *Janovský* bylo odvozeno s největší pravděpodobností z názvu osady (srov. *Jaké české příjmení si vybrati?*) [online]. [cit. 2015-03-31]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3968>).
- Lutovský** *výklad podle Moldanové:* Příjmení *Lutovský* bylo odvozeno z místního jména *Lutová u Třeboně* (Moldanová, 1983, s. 132). Užití přípony **-ský**.
- Sumerauer** *výklad podle Moldanové:* Odvozeno z místního jména *Summerau* a v některých případech i ze zaniklé osady *Sumarov* či z německého *Sommerau* u Nového Jičína (Moldanová, 1983, s. 222);
- V Čenkově se toto příjmení vyskytuje pouze v přechýlené podobě *Sumerauerová*.

5. 4 Příjmení cizího původu

Příjmení odvozená ze jmen cizího původu představují zajímavou skupinu. Tento „typ“ příjmení se vyskytuje všude, kde se stýkají různé národní jazyky. V našem prostředí se nejčastěji setkáváme s příjmeními německého původu. Těchto příjmení je mnoho, ovšem jejich frekvence je nízká. Nejčastěji se tedy můžeme setkat s příjmením *Müller* a s jeho počeštěnou variantou *Miler*. Řada příjmení cizího původu se hláskově, tvaroslovně nebo pravopisně přizpůsobila českému jazyku. V některých případech došlo k počeštění do takové míry, že jejich původní základ se značně deformoval. Všechna tato příjmení se skloňují jako jména česká, přechylují se do ženských podob (Moldanová, 1983, s. 30).

Z příjmení v Čenkově do této skupiny patří:

Banýr *výklad podle Beneše:* Příjmení *Banýr* řadí Beneš (1998, s. 322) do skupiny příjmení německého původu, konkrétně k příjmením vzniklým z názvů zbraní a výzbroje. Toto příjmení bylo odvozeno od německých slov *baner*, *banner*, *banier* = prapor, praporečník. Někdy se mohlo jednat i o přízviska vojáků sloužících pod vojevůdcem *Banerem*;

výklad podle Moldanové: Moldanová (2004, s. 29) se přiklání k variantě, že se takto přezdívalo člověku, jenž sloužil v pluku generála Bannéra.

Bejlovec *výklad podle Beneše:* Beneš (1998, s. 320) řadí příjmení *Bejlovec* do skupiny příjmení, jež vznikla z názvů kovových nástrojů. Příjmení *Bejlovec* bylo s největší pravděpodobností odvozeno ze střhněm. slova *beihel*, které v překladu označuje „sekeru“.

Deyl *výklad podle Moldanové:* Toto příjmení mohlo být odvozeno z německého apelativa *Deul*, které lze přeložit jako hrouda nezpracovaného kujného železa. Moldanová dále zmiňuje odvození z apelativa *deyl* = vsádka litiny do výhně či kus železa bez strusky těžký asi 100 kg (Moldanová, 2004, s. 41–42).

- Engler** *výklad podle Beneše:* Příjmení Engler se řadí k příjmením odvozeným z osobních jmen se základem **-her**. Příjmení *Engler* bylo odvozeno od *Angil-* = kmenové jméno (Beneš, 1998, s. 155).
- Hemer** *výklad podle Beneše:* Příjmení *Hemer* vzniklo ze zdomácnělého křestního jména německého původu *Heimeram* nebo *Hemeram* (Beneš, 1998, s. 108);
- V Čenkově se toto příjmení vyskytuje pouze v přechýlené podobě *Hemerová*.
- Pelz** *výklad podle Matese:* Toto příjmení bylo odvozeno z německého podstatného jména *Pelz* = kožich. Často se setkáváme s počestlou variantou tohoto příjmení – *Pelc*. Mohlo se například jednat o člověka, který nosil nápadný kožich, či byl dotyčný tzv. *Pelzmannem* nebo *Pelzerem* (kožešníkem) (Mates, 2003, s. 226–227);
- výklad podle Moldanové:* Stejně jako Mates uvádí odvození z německého apelativa *Pelz* = kožich, houští (Moldanová, 2004, s. 137).
- Plouhar** *výklad podle Beneše:* Řadí se k příjmením německého původu, která patří do kategorie příjmení odvozených z názvů pracovníků v textilní výrobě (konkrétně k upravovatelům látek) (Beneš, 1998, s. 268);
- výklad podle Moldanové:* Moldanová pracuje pouze s variantou příjmení *Plojhar*, jež vzniklo z německého apelativa *Bleicher* = bělič (Moldanová, 1983, s. 175).
- Vojnarovič** *výklad podle Moldanové:* Moldanová (1983, s. 270) neuvádí přímo tuto podobu příjmení, ovšem pracuje s obdobnou variantou tohoto příjmení *Vojnar*. Jedná se o počestěnou nářeční podobu německého příjmení *Wagner* = kolář;

výklad podle Beneše: Jedná se o německé příjmení, které bylo odvozeno z názvů řemeslníků pracujících s dřevem (Beneš, 1998, s. 262);

Mohlo by se také jednat o patronymikum. Jak jsem již výše uvedla (kapitola 4.1.1), pro příjmení tvořená ze jmen otců nebo i z jiných mužských předků jsou charakteristické sufixy **-(ov)ic**, **-óv** a **-ovec**. V tomto případě by mohl být *Vojnarovič* syn *Vojnara*.

V Čenkově se vyskytuje pouze přechýlená varianta tohoto příjmení, tedy *Vojnarovičová*.

5. 5 Příjmení nezařazená

Bohužel se mi nepodařilo všechna příjmení úspěšně zařadit. K těmto příjmení patří:

Čopák

Tóth

Podle mého názoru mohlo být toto příjmení odvozeno z maďarštiny, konkrétně ze slov *toth* či *töth*, která se používají ve významu Slovák. Je to původně maďarské označení autochtonních Slovanů Uherska (Slováků, Chorvatů, částečně i Slovniců). V novověku se takto označovali převážně (ale ne výlučně) Slováci, od 2. třetiny 19. století už jen Slováci (Wikipedia [online]. [cit. 2015-03-26]. Dostupné z: <http://sk.wikipedia.org/wiki/T%C3%B3t>).

Statistika četnosti příjmení

V této tabulce uvádím pouze nejčetnější příjmení, která se v Čenkově vyskytují. Ostatní neuvedená příjmení mají povětšinou jednoho nebo dva nositele (nositelky). Pro bližší představu a srovnání uvádím i počet nositelů daného příjmení na Tábořsku a také v celé České republice.

Příjmení	Počet nositelů v Čenkově	Počet čísel popisných	Počet nositelů na Tábořsku ¹³	Počet nositelů v celé ČR ¹⁴
Beneš (Benešová)	16	6	202	19354
Suda (Sudová)	11	3	65	918
Čížek (Čížková)	10	3	82	3805
Kluzák (Kluzáková)	10	2	24	122
Janoušek (Janoušková)	9	2	148	7683
Neužil (Neužilová)	9	3	20	1189
Hák (Háková)	6	1	71	1063
Kárník (Kárníková)	6	2	19	984
Plouhar (Plouharová)	6	1	6	77
Douda (Doudová)	5	2	140	1057
Slunečko (Slunečková)	5	2	98	671
Švec (Švecová)	5	3	263	9418
Vlček (Vlčková)	5	1	74	14110
Deyl (Deylová)	4	1	4	141
Drda (Drdová)	4	1	83	1030
Krátký (Krátká)	4	1	51	6245
Mach (Machová)	4	1	57	10824

¹³ Údaje jsou převzaty z portálu <http://www.kdejsme.cz>

¹⁴ Údaje jsou převzaty z portálu <http://www.kdejsme.cz>

Macholda (Macholdová)	4	1	4	95
Michalíček (Michalíčková)	4	1	9	360
Matějček (Matějčková)	4	1	59	1153
Novák (Nováková)	4	2	942	69226
Novotný (Novotná)	4	2	790	45581
Váňa (Váňová)	4	1	52	6338
Hašpl (Hašplová)	3	1	21	150
Jošt (Joštová)	3	1	53	520
Lutovský (Lutovská)	3	1	122	315
Malecha (Malechová)	3	1	16	277
Pávek (Pávková)	3	1	9	1163
Zběhlík (Zběhlíková)	3	1	8	96
Zuzák (Zuzáková)	3	2	17	200
Zeman (Zemanová)	3	1	355	17856

6. Jména po chalupě

V Čenkově se zachovala poměrně velká řada příjmení po chalupě. V této obci se mi podařilo shromáždit 64 jmen po chalupě.

<i>Číslo popisné</i>	<i>Majitel</i>	<i>Jméno po chalupě</i>
1	Krpata	U Matějčků
2	Štěpán	U Bejlovců
3	Slunečko	U Boháčů, U Ťapoulů
4	Vošta	U Šmejkalů
5	Švec	U Kotrbů
6	Novotná	U Mazouchů
7	Balogová	U Křížů
8	Douda	U Vavřinců, U Fajtlů
9	Bejlovec	U Zelenků
10	Mrázek	U Polívků, U Zdeňků
11	Kárník	U Zadáků
12	Hašpl	U Vančatů
13	Janovská	U Kosů
14	Vlček	U Křížovských
15	Deyl	U Horáků
16	Hák	U Koutenských
18	Hašpl	U Zíků
19	Haškovec	U Blažků
20	Beneš	U Jahodů, U Červených, U Růžičků
21	Doudová	U Vozabalů
22	Macholda	U Ševčíků, U Čásenských
23	Hrdličková	U Kovářů, U Kotenů
24	Kluzák	U Outratů
26	Jaroš	U Kotalíků
27	Lutovský	U Ševců, U Křivánků
29	Plouhar	U Černíků
30	Novotná	U Nováků

31	Hašpl	U Borovských
32	Kuchta	U Kalců
33	Buček	U Marunů
34	Beneš	U Janoušků
35	Janovský	U Mazouchů
37	Hejný	U tarasáků, U starasáků
38	Smrž	U Andresů, U Hašplů
39	Kluzák	U třetinářů
40	Halama	U Toufarů, U Matějčků, U hospodských
43	Příbyl	U Blažků
45	Čepička	U schalupáků
46	Kubů	U Veselých (u tratě), U Lutovských
49	Douda	U Vavřinců
50	Novák	U Veselých (ve vsi)
51	Beneš	U Joštů
52	Sumerauer	U Havlíků, U Kadečků
53	Peterka	U Malířů
54	Neužilová	U Boženy
56	Čížek	U Flíčků
57	Jirásek	U cihlářů
60	Hák	U Kodadů
62	Živný	U Hodačů
80	Novotný	Na truhlárně

6. 1 Výklad jmen po chalupě

6.1.1 Jména podle příjmení původního majitele

Do této kapitoly jsou zařazena všechna jména po chalupě, která vznikla na základě jména původního majitele stavení, chalupy.

6.1.1.1 Z osobních jmen

U Andresů *výklad podle Moldanové:* Příjmení vzniklo z německé podoby osobního jména *Ondřej*. Jméno *Andreas* označovalo člověka, který byl statný, odvážný či mužný (Moldanová, 1983, s. 39).

ESSČ uvádí proprium *Andres*. *Vokabulář webový*[on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 4. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>.

U Blažků *výklad podle Matese:* Příjmení *Blažek* bylo utvořeno z osobního jména *Blažej*. Tato česká podoba vznikla ze jména řeckého *Blasios* (Mates, 2002, s. 27). Význam základu jména *Blasio* je „nějaký vadný“, „nějaký postižený“. Mohlo se jednat o vadu řeči či o nějaké tělesné postižení. Z tohoto jména vznikla příjmení *Blažek, Blažik, Balaš a Baláš* (Kopečný, 1991, s. 59);

výklad podle Moldanové: Z OJ *Blasios* = neobratný;

ESSČ uvádí proprium *Blažek*. Doloženo také adj. poses. *Blažkóv, Blažkovic* a vlastní jméno osobní *Blažková*. *Vokabulář webový*[on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 4. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>;

Toto jméno po chalupě jsem v obci zaznamenala dvakrát (č. p. 19, č. p. 43).

U Fajtlů *výklad podle Moldanové:* Příjmení *Fajtl* bylo odvozeno z německé podoby osobního jména *Veit (Vít)*. V některých případech mohlo být uvedené příjmení odvozeno ze střhn. přídavného jména „*feit*“ = zdobený, hezký (Moldanová, 1983, s. 66).

výklad podle Beneše: Taktéž uvádí, že příjmení bylo odvozeno ze zdomácnělé podoby jména německého původu *Veit (Vít)*. Psaní německého „v“ v českém prostředí kolísá, často byla tato hláska nahrazována hláskou „f“. Tento sklon byl v 18. a 19. století vlivem škol a úřadů zbrzděn. K současným příjmením s „f“ místo očekávaného „v“ se řadí například i *Fadrhonc, Fajt, Fatrdle* (Beneš, 1998, s. 136);

Jméno *Vít* se nejčastěji vykládá jako „živoucí“ nebo také „veselý“ (Knappová, 1999, s. 177);

ESSČ uvádí proprium *Fajtl. Vokabulář webový*[on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 4. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>.

U Janoušků

výklad podle Matese: Příjmení bylo odvozeno z osobního jména *Jan*. Jedná se o deminutivum jména *Janouch*, popřípadě *Janouš* (Mates, 2002, s. 100–101). Bližší výklad k tomuto příjmení uvádím již výše u hesla *Janoušek*.

U Joštů

výklad podle Moldanové: Příjmení *Jošt* bylo utvořeno z keltského osobního jména *Jodok*, které lze vyložit jako „bojovník“ (Moldanová, 1983, s. 96). Bližší výklad k tomu příjmení uvádím již výše u hesla *Jošt*.

U Havlíků

výklad podle Matese: Jedná se o zdobnělinu osobního jména *Havel*. Původním vzorem je latinské jméno *Gallus*, jež označuje Gala či Kelta a za dob římských mělo i význam „obyvatel Galie“. V 1. pol. 13. stol. došlo k záměně hlásek „g“ za „h“. Tvrdé -ll-, jak uvádí jazykovědec Gebauer, bylo obměněno na -vl- (Mates, 2002, s. 72–75);

výklad podle Beneše: Deminutivum křestního jména *Havel*, utvořené příponou -ík (Beneš, 1962, s. 118);

ESSČ uvádí proprium *Havlík. Vokabulář webový*[on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 4. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>.

- U Hodačů** *výklad podle Moldanové:* Jedná se o odvozeninu ze staročeského křestního jména *Hodislav* (Moldanová, 1983, s. 82). Knappová (1999, s. 101) uvádí, že jméno *Hostislav* je slovanského původu a znamená „slavný pohostinstvím“;
- ESSČ uvádí proprium Hodač. *Vokabulář webový*[on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 4. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>.
- U Kodadů** *výklad podle Moldanové:* Moldanová (1983, s. 106) uvádí, že příjmení *Kodada* bylo utvořeno z osobního jména *Nikodem* (z řeckého Nikodémos), které znamená „vítězství lidu“;
- výklad podle Beneše:* Stejně jako Moldanová se přiklání k variantě, že toto příjmení bylo odvozeno od křestního jména Ni–**kod**–ém (srov. *Jaké české příjmení si vybrati?*) [online]. [cit. 2015-03-31]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3968>).
- U Matějčků** *výklad podle Matese:* Příjmení *Matějček* je zdvojnásobenou podobou základního osobního jména *Matěj*. Bližší výklad k tomu příjmení uvádím již výše u hesla *Matějček*;
- Toto jméno po chalupě jsem v obci zaznamenala dvakrát (č. p. 1, č. p. 40).
- U Vančatů** *výklad podle Moldanové:* Jedná se o další odvozeninu z *Vaňa* nebo *Váňa*. Příjmení *Váňa* bylo odvozeno z osobního jména *Václav* (Moldanová, 1983, s. 260). *Václav* je české jméno slovanského původu a znamená „více slavný“. Významovou obdobou tohoto jména je *Boleslav* (Knappová, 1999, s. 173);
- ESSČ uvádí pouze proprium *Váňa*. *Vokabulář webový* [on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 4. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>.
- U Vavřinců** *výklad podle Moldanové:* Moldanová (1983, s. 261) uvádí, že příjmení bylo odvozeno z osobního jména *Vavřinec*.

Vavřinec je jméno latinského původu. Znamená „laurentský, pocházející z města Laurenta (Laurentum)“. Původní význam základového slova je „vavřín“, přeneseně tedy „vavřínem ověnčený“, „vítězný“ (Knappová, 1999, s. 174);

výklad podle Beneše: Příjmení vzniklo z neobměněné varianty křestního jména *Vavřinec* (Beneš, 1962, s. 88);

ESSČ uvádí proprium *Vavřinec*. *Vokabulář webový* [on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 31. 3. 2015]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>;

Toto jméno po chalupě jsem v obci zaznamenala dvakrát (č. p. 8, č. p. 49).

U Zdeňků

výklad podle Moldanové: Odvozeno z osobního jména *Zdeslav* = zde slavný = sdělal slávu (Moldanová, 1983, s. 281);

výklad podle Beneše: Beneš (1962, s. 50) uvádí, že toto příjmení bylo odvozeno přímo od křestního jména *Zdeněk*;

ESSČ uvádí proprium *Zdeslav* i *Zdeněk*. *Vokabulář webový* [on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 4. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>.

U Ziků

výklad podle Matese: Příjmení *Zika* bylo odvozeno od jména *Zikmund*. Jedná se o částečně počeštěnou variantu z německé podoby *Siegmund/Sigmund*, jež svými kořeny tkví v germánském sigi/sigu a mund. Německé substantivum „der Sieg“ znamená „vítězství“. Druhá část tohoto jména „mund“ označovala v jazyce Germánů „ochranu“, „ochránce“. Jméno jako celek vykládáme jako „ochránce vítězství“ (Mates, 2003, s. 363–635);

výklad podle Moldanové: Moldanová (1983, s. 283) uvádí, že se jedná o domácí podobu osobního jména *Zikmund*;

výklad podle Beneše: Odvozeno za začátku křestního jména *Zikmund* pomocí přípony –a (Beneš, 1962, s. 59).

6.1.1.2 Z apelativ

Příjmení zde dělím do čtyř skupin: z tělesných a duševních vlastností, z názvů řemesel, zaměstnání a pracovních nástrojů, příjmení ze slovesných pojmenování, podle dějů, příjmení z názvů rostlin a jejich částí.

6.1.1.2.1 Z tělesných a duševních vlastností

U Boháčů

výklad podle Matese: V tomto případě se jedná o jméno novočeské, jelikož ve staré češtině se ten, kdo měl mnoho peněz, označoval jako „bohata“, popřípadě „bohatec“. Nositel příjmení *Boháč* nemusel být bohatý, mnohdy se mohlo jednat pouze o ironické označení (Mates, 2002, s. 28);

výklad podle Moldanové: Moldanová (2004, s. 32) se ale přiklání k variantě, že toto příjmení označovalo zámožného člověka. Také mohlo být odvozeno z OJ začínající na **Boh**–;

výklad podle Beneše: Příjmení bylo derivováno od adjektiva „bohatý“ pomocí přípony –**áč** (Beneš, 1962, s. 262).

U Černíků

výklad podle Matese: Příjmení úzce souviselo se staročeským adjektivem *črný*, které znamenalo „černý“. V tomto případě se tedy jednalo o vlastnost tělesnou, jelikož osoba takto označená měla černé vlasy či vousy, nebo se také jednalo o barvu kůže. (Mates, 2003, s. 53–54);

výklad podle Moldanové: Moldanová (1983, s. 53) uvádí, že příjmení *Černík* bylo odvozeno z apelativa *černík* = pták černohlávek, ale také cikán;

výklad podle Beneše: Přiklání se k variantě, že toto příjmení bylo utvořeno z adjektiva „černý“ pomocí přípony –**ík** (Beneš, 192, s. 263).

U Červených

výklad podle Matese: Předkové *Červených* se vyznačovali pravděpodobně nějakou svou „červeností“. Mohli mít například červeně zbarvenou pleť či červené neboli zrzavé vlasy. Také se mohlo jednat o pojmenování sedláka, který hospodařil na

pozemcích s červenou půdou (Mates, 2002, s. 41). Nositel této přezdívky mohl vlastnit také jabloňový sad s červenými plody (tamtéž, s. 44);

výklad podle Moldanové: Odvozeno z přídavného jména *červený* (Moldanová, 1983, s. 53);

výklad podle Beneše: Příjmení označovalo barvu či vlastnost pleti (Beneš, 1962, s. 255).

U Jahodů

výklad podle Moldanové: Odvozeno z apelativa. Nositel této přezdívky mohl pravděpodobně pěstovat jahody, či se jednalo o pěkného člověka (Moldanová, 2004, s. 74);

výklad podle Beneše: Zařazuje do kategorie příjmení, jež byla odvozena z názvů rozmanitých lesních plodů (Beneš, 1962, s. 199).

U Kadečků

výklad podle Moldanové: Příjmení bylo odvozeno z apelativa *kád* = *kád'*. Jednalo se o přezdívku nějakému „břicháči“ (Moldanová, 1983, s. 98);

výklad podle Beneše: Odvozeno z názvu nádoby (Beneš, 1962, s. 238).

U Kosů

výklad podle Matese: Takto byl označován člověk, jenž měl například vlasy, vousy či šaty černé barvy. Nositel této přezdívky mohl také hvízdát jako kos. Traduje se, že kos je smělý a nebojácný, totéž může platit i o člověku. Mates dále uvádí, že přezdívku kos dostávali také lidé, kteří byli moudří a chytří (Mates, 2003, s. 151);

výklad podle Moldanové: Jedná se o název ptáka. Na východní Moravě označuje apellativum „kosák“ žence (Moldanová, 1983, s. 111);

další výklad podle Matese: Příjmení *Kos* je možné zařadit i do kategorie ze jmen místních. Předek *Kosa* dostal jméno podle vesnice s „kosem“ v názvu, odkud pocházel, a posléze se

odstěhoval do jiného místa. Přezdívkou si také mohl vysloužit na základě toho, že bydlel v domě „U kosů“ (Mates, 2003, s. 151).

U Koteňů

výklad podle Moldanové: Příjmení vzniklo z apelativa *koten*. Toto apelativum označovalo kotník (Moldanová, 1983, s. 112). Bližší výklad uvádím již výše u hesla *Koten*.

U Kotrbů

výklad podle Moldanové: Z apelativa *kotrba* = hlava. Bližší výklad uvádím již výše u hesla *Kotrba*.

U Křivánků

výklad podle Matese: Uvedené příjmení bylo pravděpodobně odvozeno od pojmu „křivý“. Nositel této přezdívky měl nějakou tělesnou vadu. Mohlo také jít o odvození ze jména skřivánek, ovšem v tomto případě se jedná pouze o spekulace (Mates, 2003, s. 171);

výklad podle Moldanové: Odvozeno z přídavného jména *křivý* nebo z apelativa *skřivan*, kdy docházelo k zjednodušení obtížné výslovnosti „skř“ (na Mělnicku), (Moldanová, 1983, s. 118);

výklad podle Beneše: Příjmení z názvů ptactva.

U Outratů

výklad podle Moldanové: Vzniklo z apelativa *outrata* = plýtvání majetkem, především za útratu v hostinci, též argot. = krčma (Moldanová, 2004, s. 132). Došlo ke změně **ú** > **ou**.

U Polívků

výklad podle Matese: Tuto přezdívku nosil ten, kdo byl doslova „polívkový“, tedy ten, kdo měl v oblibě polévky (Mates, 2003, s. 237–239). Došlo k úženi **é** > **í**;

výklad podle Moldanové: Také uvádí, že příjmení *Polívka* bylo odvozeno z názvu jídla. Můžeme se setkat i s variantou *Polířka* (Moldanová, 2004, s. 145);

výklad podle Beneše: Z názvů tekutého jídla;

StčS uvádí osobní jméno *Polévka*. *Vokabulář webový*[on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 4. 4. 2015]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>

U Růžičků

výklad podle Matese: Povětšinou takto byl zván ten, kdo „měl tvářičky jako růžičky“ či nějaký „stydlník“. Nositel této přezdívky se často v choulostivějších situacích červenal. Růže je také název pro kožní nemoc, jež je provázena velkými červenými skvrnami (Mates, 2002, s. 211–212);

výklad podle Moldanové: Jedná se o zdrobnělinu apelativa růže. Růže označuje název květiny či mohlo jít o pojmenování podle domovního znamení (Moldanová, 1983, s. 199);

výklad podle Beneše: Beneš (1962, s. 198) také zařazuje příjmení do kategorie z názvů květin.

U Veselých

výklad podle Matese: Nositel této přezdívky byl zcela jistě člověk optimistický a veselý, uměl se radovat, rozdával dobrou náladu druhým (Mates, 2002, s. 280);

výklad podle Moldanové: Z adjektiva *veselý*;

výklad podle Beneše: Příjmení z adjektiv ve složeném tvaru, konkrétně označující poměr k práci či povahu (Beneš, 1962, s. 253–256);

další výklad podle Moldanové: Příjmení *Veselý* lze také zařadit do kategorie podle původu. Dotyčný mohl pocházet z Veselí či z Veselova (Moldanová, 1983, s. 264);

Toto jméno po chalupě jsem v obci zaznamenala dvakrát (č. p. 46, č. p. 50).

U Zelenků

výklad podle Matese: Jako *Zelenkové* byli označováni ti, kteří měli „nezdravou barvu pleti“. Často se říkalo: „Vypadá jako zelinka.“ Pokud nositel tohoto jména byl pojmenován na základě označení „dítě zelené krve“, jednalo se o dítě nemanželské (Mates, 2002, s. 296–297);

výklad podle Moldanové: Jako *Zelenka* byl označován bledý člověk (Moldanová, 1983, s. 281);

Ve stč. osobní jméno *Zelenka*. *Vokabulář webový*[on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 4. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>.

6.1.1.2.2 Z názvů řemesel, zaměstnání a pracovních nástrojů

U Hašplů *výklad podle Beneše:* Příjmení *Hašpl* vzniklo z názvů nástrojů. *Hašpl* vychází ze stříhněm. *haspel* = rumpál (Beneš, 1998, s. 321).

U Kalců *výklad podle Beneše:* Základem pro vytvoření tohoto příjmení bylo jméno otce či jméno rodiny. Bylo utvořeno z nářeční podoby názvu textilního řemeslníka *tkadlec*, a to z tvaru genitivu plurálu (Beneš, 1962, s. 35);

výklad podle Moldanové: Obdobně jako Beneš uvádí, že se jedná o nářeční podobu jména *Kadlec*, popř. *Tkadlec*.

U Kovářů *výklad podle Matese:* Přezdívkou *Kovář* byl označován především mistr tohoto starého řemesla. Tehdejší kováři se také nebránili povolání dnešních „zubotrů“, jelikož k tomu měli vše potřebné (Mates, 2002, s. 131);

výklad podle Moldanové: Odvozeno podle zaměstnání. Jedná se o 32. nejčastější české příjmení (Moldanová, 2004, s. 93);

výklad podle Beneše: Beneš uvádí (1962, s. 217), že takto byl označován člověk, který pracoval s kovy.

U Nováků *výklad podle Moldanové:* Příjmení je odvozeno od adjektiva *nový* (nový souseď, usedlík). Mohlo se jednat o švece, který šil novou obuv (Moldanová, 1983, s. 156). Příjmení lze zařadit do více kategorií. Bližší výklad k tomu příjmení uvádím již výše u hesla *Novák*.

U Ševců *výklad podle Moldanové:* Jde o nářeční podobu apelativa švec (Moldanová, 1983, s. 227).

U Ševčíků *výklad podle Matese:* *Ševčíkem* byl pojmenován učeň v tomto oboru, ale také ten, který nebyl příliš zdatným řemeslníkem (Mates, 2002, s. 245–246);

výklad podle Moldanové: Jedná se deminutivum z příjmení a apelativa švec. Též se jednalo o označení pro špatného švece, také pro rybu ježdíka a v neposlední řadě pro sýkoru parukářku (Moldanová, 1983, s. 228);

výklad podle Beneše: Beneš také řadí příjmení *Ševčík* do dvou kategorií: *příjmení z názvů ptactva* a *příjmení z názvů řemeslníků pracujících s kůžemi*.

6.1.1.2.3 Příjmení ze slovesných pojmenování, podle dějů

U Flíčků *výklad podle Moldanové:* Bylo odvozeno ze slovesa *flekat*= bít. Ve východomoravském nářečí znamená sloveso *flekat* „mluvit“ (Moldanová, 1983, s. 68);

Fléček, flíček = deminutivum od substantiva flek. *Vokabulář webový* [on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 18. 3. 2015]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>.

U Kotalíků *výklad podle Moldanové:* Příjmení bylo utvořeno ze slovesa *kotálet se* = kutálet se (Moldanová, 1983, s. 112). Dle mého názoru takto mohl být označen člověk zavalité postavy, jenž se při chůzi doslova „kutálel“.

U Mazouchů *výklad podle Moldanové:* Příjmení bylo odvozeno ze slovesa *mazat* (Moldanová, 1983, s. 140);

Toto jméno po chalupě jsem v obci zaznamenala dvakrát (č. p. 6, č. p. 35).

U Šmejkalů *výklad podle Matese:* Odvozeno ze slovesa ve tvaru příčestí minulého činného. Mates uvádí, že podoby příjmení *Smejkal* a *Šmejkal* jsou významově shodné, ovšem varianta s „Š“ je hovorovější. Takto mohl být označen člověk, který se smekl či sklouzl, ale muselo se jednat opravdu o pořádné uklouznutí či pochybení, aby přešlo na postiženého v podobě stálé přezdívký. Mnohdy byl touto přezdívkou pojmenován i ten, kdo se tvářil před každou autoritou ponížene a přehnaně smekal, nebo nepříliš

dobry kočí, jenž neustále koňmi „šmejkal“ (trhal prudce otěžením atd.) (Mates, 2002, s. 223–224). Diftongizace *y* > *ej*;

výklad podle Moldanové: Moldanová (2004, s. 186) připouští pouze variantu, že příjmení bylo odvozeno z příčestí slovesa šmejkat = smýkat;

výklad podle Beneše: Z příčestí minulého činného slovesa „šmejkat“ (Beneš, 1962, s. 273–274);

Ve stč. pouze sloveso *smeknutí sě*. *Vokabulář webový* [on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 18. 3. 2015]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>.

U Vozábalů

výklad podle Moldanové: Příjmení bylo utvořeno se slovesa *ozábat* = omrznout, utrpět omrzlinu (Moldanová, 2004, s. 215);

výklad podle Beneše: Jedná se o příčestí minulé činné slovesa *ozábat* (Beneš, 1962, s. 275).

6.1.1.2.4 Příjmení z názvů rostlin a jejich částí

U Marunů

výklad podle Beneše: Beneš (1962, s. 201) toto příjmení řadí do skupiny příjmení z názvů dřevin, plodů a jejich částí;

Maruna = rostlina toho jména. *Vokabulář webový*[on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 4. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>.

6.1.1.3 Z místních jmen

U Borovských

výklad podle Moldanové: Moldanová pracuje pouze s variantou příjmení *Bor*, jež bylo odvozeno od místního jména Bor nebo od OJ zakončeného na **-bor** (*Dalibor*). Dle mého názoru bylo příjmení *Borovský* odvozeno od MJ Borová pomocí sufixu **-ský**.

U Čásenských

výklad podle Beneše: Beneš řadí toto příjmení do skupiny příjmení utvořených ze jmen budov, částí osad a jmen místních. *Čásenský* vzniklo s největší pravděpodobností ze jména osady (srov. *Jaké české příjmení si vybrati?*) [online]. [cit. 2015-03-31].

Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3968>). Byl zde užít sufix **-ský**.

U Horáků

výklad podle Matese: Nositel tohoto příjmení byl „obyvatel“ hor, podhůří. Mohlo se jednat i obyvatele tzv. *Horácka*. Takto se označuje moravský region zahrnující Českomoravskou vrchovinu a přilehlé oblasti. K pojmenování někoho jako *Horáka* došlo pouze tehdy, když se dotyčný přestěhoval z hor někam „do roviny“. Přezdívka *Horák* mohla také označovat hrubého či nevychovaného člověka (Mates, 2002, s. 86–87);

výklad podle Moldanové: Utvořeno z názvu obyvatele hornaté části země. V Praze se dříve používalo označení *horák* pro prodavače dřevěného náradí (Moldanová, 1983, s. 84);

výklad podle Beneše: Odvozeno z názvů národů a kmenů či podle domovních znaků (Beneš, 1962, s. 182);

ESSČ uvádí proprium *Horák*: horák = rostlina mezi stromy, zvl. v lese. *Vokabulář webový*[on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 4. 12. 2014]. Dostupný na <http://vokabular.ujc.cas.cz>.

U Lutovských

výklad podle Moldanové: Příjmení *Lutovský* bylo odvozeno z místního jména *Lutová u Třeboně* (Moldanová, 1983, s. 132).

U Koutenských

výklad podle Moldanové: Označoval se tak ten, kdo bydlel v koutě či pocházel z *Koutů* (Moldanová, 1983, s. 113);

výklad podle Matese: Nositel této přezdívky žil pravděpodobně někde v koutě, nejspíš v obci, ale mohlo to být například i někde v rohu lesa apod. (Mates, 2003, s. 160–161);

výklad podle Beneše: Utvořeno z obecného zeměpisného jména příponou **-ský** (Beneš, 1962, s. 166).

U Křížů

výklad podle Matese: Uvedené příjmení dostal například ten, kdo se přestěhoval ze vsi s křížem v jejím názvu do nového místa. Nositel této přezdívky mohl bydlet ve vsi poblíž nějakého kříže,

ve městě podle domovního znamení, které bylo hodně časté (Mates, 2002, s. 144);

výklad podle Moldanové: Moldanová nabízí další možnost výkladu. Řadí příjmení *Kříž* do kategorie příjmení, jež byla utvořena ze jmen osobních, konkrétně tedy ze jména Kříž, popřípadě Kristián (Moldanová, 1983, s. 118). Jméno *Kristán* je řeckého původu a znamená „křesťan“, Kristu zasvěcený“ (Knappová, 1999, s. 118);

další výklad podle Matese: Mates (2002, s. 144) uvádí, že toto pojmenování získal i člověk, jenž si často stěžoval na bolest v kříži nebo se při každé možné příležitosti křížoval. Příjmení lze zařadit tedy i do kategorie jmen podle dějů.

Již ve stč. příjmi *Kříž*. *Vokabulář webový* [on-line]. Verze 0.4.2. [cit. 4. 12. 2014]. Dostupný na [http://vokabular.ujc.cas.cz.](http://vokabular.ujc.cas.cz;);

U Křížovských Stejný motiv vzniku jako u příjmení *Kříž* (viz výše).

6.1.1.4 Příjmení cizího původu

U Bejlovců *výklad podle Beneše:* Beneš (1998, s. 319) řadí příjmení *Bejlovec* do skupiny příjmení, jež vznikla z názvů kovových nástrojů. Bližší výklad uvádím již výše u hesla *Bejlovec*.

U Toufarů *výklad podle Moldanové:* Utvořeno z německého apelativa *Taufer* = příslušník náboženské sekty novokřtěnců. Příjmení mohlo být odvozeno z apelativa *toufar* = hrnčíř, jenž vyráběl majoliku (Moldanová, 1983, s. 247);

výklad podle Beneše: Obdobně jako Moldanová řadí příjmení do kategorie *z náboženských představ a věcí* (Beneš, 1962, s. 246);

6.1.1.5 Příjmení nezařazená

U Ťapoulů – patrně expresivní, snad souvisí se způsobem chůze, ale nejasné.

6.1.2 Jména podle jiných motivů vzniku

Tato jména po chalupách nejsou utvořena podle příjmení původního majitele, nýbrž podle povolání, křestního jména či jiných motivů, jež souvisely s původním majitelem či s polohou daného stavení. Motiv vzniku odhaduji u jména po chalupě *U schalupáků* (snad pocházeli z chalup).

- U Boženy** V Čenkově se nacházejí tři rodiny Neužilů. Pro jejich odlišení se u jedné rodiny Neužilů používá křestní jméno majitelky.
- U cihlářů** Původní majitel tohoto stavení pracoval v cihelně. Z tohoto důvodu se zde začalo říkat *U cihlářů*.
- U hospodských** V tomto stavení byla dříve provozována hospoda.
- U malířů** Majitel tohoto domu byl uznávaný akademický malíř nejen v Čechách, ale také ve Spojených státech amerických. Opět vzniklo jméno po chalupě kvůli povolání původního majitele. Skutečné jméno majitele bylo *Peterka*.
- U tarasáků** Toto stavení uprostřed vsi bylo postaveno na tzv. tarase a z toho důvodu se zde začalo používat označení *U tarasáků*. Poté se stal původní majitel Jan Hejný starostou, a proto vznikla nová varianta jména po chalupě *U starasáků*. Dnes se užívají obě varianty, ovšem častěji jsem se setkala s novější podobou *U starasáků* (obyvatelé chalupy jsou „z tarasu“, je na něm postavená).
- Na truhlárně** V této budově se nachází truhlárna, tudíž motiv vzniku tohoto pojmenování je zřejmý.
- U třetinářů** František Koutenský zdědil třetinu majetku, v tomto případě se jednalo o třetinu domu čp. 16.
- U zadáků** Toto stavení se nacházelo na samém konci vsi (v zadní části vsi). Byla to poslední chalupa. Dnes se za tímto stavením nachází nově vystavěné domy, ovšem pojmenování *U zadáků* nezaniklo.

7. Přezdívky

V obci Čenkov u Malšic se mi podařilo nashromáždit **121** přezdívek. Převládají zejména mužské přezdívky. Přezdívky dělím celkem do devíti kategorií. Inspirovala jsem se klasifikací přezdívek Jany Pleskalové (2013, s. 168) a dělením Terezy Sedláčkové, které uvádí ve své diplomové práci *Příjmení v obci Sudovo Hlavno* (2013). Zčásti jsem si rozdělení přezdívek upravila podle vlastních potřeb. Řadu přezdívek je možné zařadit i do více kategorií. Uvádím tedy následující kategorie:

- přezdívky motivované rodným jménem a příjmením;
- přezdívky motivované tělesnými vlastnostmi;
- přezdívky motivované duševními, charakterovými vlastnostmi;
- přezdívky motivované povoláním, profesí;
- přezdívky motivované vztahem nositele k známé osobě, pohádkové bytosti;
- přezdívky podle příhody, historiky, průpovědek;
- přezdívky podle bydliště a jiných místních souvislostí;
- přezdívky neprůhledné.

7. 1 Přezdívky motivované rodným jménem a příjmením

Aduš (Adla)

Aduš (Adla) je hypokoristikem¹⁵ nositelčina křestního jména *Adéla*.

Áda

Jedná se o zkrácenou podobu nositelova příjmení *Adam*. Tato osoba má ještě další přezdívku – viz *Stifler*.

Beník

Přezdívka je obměnou nositelova příjmení *Beneš* utvořená sufixem **-ík**. Tato osoba má ještě další přezdívku – viz *Fid'a*.

¹⁵ Hranice mezi přezdívkami a hypokoristiky je velmi tenká. „Hypokoristika jsou v české lingvistické tradici domácké, popřípadě mazlivé, zdobnělé obměny neutrálních oficiálních vlastních jmen. Nově je hypokoristikum také chápáno a širše definováno jako expresivní obměna neutrálního jména v neoficiálním prostředí“ (*Encyklopedický slovník češtiny*, 2002, s. 172).

Dave [dejv]

Jedná se o anglickou domácí podobu jména *David*. Tato osoba má ještě další přezdívku – viz *Nejža*.

Drdík

Přezdívka byla utvořena z příjmení *Drda* pomocí sufixu **-ík**.

Fíd'á

Přezdívka je hypokoristikum nositelova křestního jména *Filip*.

Francimór

Jedná se o obměnu nositelova křestního jména *František*.

Háček

Jde o deminutivum nositelova příjmení *Hák*.

Hejňaska

Přezdívka je obměnou nositelčina příjmení *Hejná*, která je utvořena sufixy **-as-** a **-ka**.

Jarik

Jedná se o hypokoristikum nositelova křestního jména *Jaroslav*. Tato osoba má ještě další přezdívky – viz *Starosta* a *Inženýr*.

Jaruna [džaruna]

Přezdívka je hypokoristikem nositelčina křestního jména *Jaroslava*. Používá se zejména anglická výslovnost.

Jendys

Přezdívka byla motivována domácí variantou jména *Jan*, tj. *Jenda*.

Kačena

Jedná se o obměnu nositelčina křestního jména *Kateřina*. Tato přezdívka nebyla motivována pouze křestním jménem, nýbrž i povahovými vlastnostmi nositelky. Nositelka této přezdívky se do všeho pouští zcela bezhlavě a bez jakékoli rozvahy.

Kája

Jedná se o zkrácenou podobu nositelova křestního jména *Karel*. Přezdívka má spíše ironický ráz, jelikož nositel této přezdívky je postarší a také prostorově výraznější, tudíž přezdívka *Kája* působí poměrně komicky.

Kariš

Přezdívka vznikla zkrácením a obměnou nositelčina příjmení *Kárníková*.

Klouzek

Klouzek je odvozeno od příjmení nositele *Kluzák*. Tato osoba má ještě další přezdívky – viz *Pepíno a Fáčko*.

Kluzačka

Jedná se o zkrácenou podobu nositelčina příjmení *Kluzáková*, která je utvořena pomocí sufixu **-ka** přímo od mužské podoby *Kluzák*.

Kotis (Kotrba)

Přezdívka byla motivována původním majitelem stavení, kterým byl *Kotrba*. Současný majitel se jmenuje *Josef Švec*.

Krat'as

Jedná se o obměnu nositelova příjmení *Krátký*. Opět má tato přezdívka spíše ironický nádech, jelikož její nositel měří dva metry. Ovšem prvotně byl vznik této přezdívky motivován příjmením nositele.

Laluna

Jedná se o zvláštní obměnu nositelova křestního jména *Ladislav*.

Macek

Přezdívka *Macek* je poněkud zvláštní obměnou nositelova křestního jména *Martin*.

Máčko

Přezdívka je obměnou nositelova příjmení *Mach*. Tato osoba má ještě další přezdívku – viz *Pájín*.

Malá Drdík

Nositelka získala tuto přezdívku podle přezdívky svého staršího bratra, tj. *Drdík* (viz výše).

Milka

Přezdívka je domáckou variantou křestního jména *Miloslava*.

Nejža (Neža)

Přezdívka je zkrácenou variantou nositelova příjmení *Neužil*.

Pájín

Jedná se o domáckou variantu křestního jména *Pavel*.

Pepíno (Pipin)

Přezdívka byla motivována domáckou variantou jména *Josef*, tj. *Pepa*.

Píška

Přezdívka je zkráceninou nositelčina příjmení *Pišová*, jež byla utvořena sufixem **-ka**.

Pišta

Jedná se o obměnu nositelova příjmení *Piša*.

Slunda

Přezdívka byla utvořena krácením od nositelova příjmení *Slunečko*.

Stanley[stenly]

Jedná se o poangličtělou podobu jména *Stanislav*.

Sůďa (Sudík)

Přezdívka je obměnou nositelova příjmení *Suda*. Druhá podoba této přezdívky *Sudík* je utvořena pomocí sufixu **-ík**. Tato osoba má ještě další přezdívku – viz *Slivovicový král*.

Sudička

Opět se jedná o obměnu nositelčina příjmení *Sudová*.

Sumerka

Zkrácená varianta nositelčina příjmení *Sumerauerová* utvořená sufixem **-ka**.

Šimakopako

Jedná se o spojení nositelova příjmení *Šimáček* se slovem „pako“, které vystihuje duševní vlastnosti nositele. Tato přezdívka má spíše pejorativní ráz.

Švadlenka (Švadla)

Přezdívka je deminutivem nositelova příjmení *Švadlena* utvořená sufixem **-ka**. Druhá podoba této přezdívky *Švadla* je utvořena krácením nositelova příjmení.

Švecka

Zkrácená podoba nositelčina příjmení *Švecová* utvořená pomocí sufixu **-ka**. Tato osoba má ještě další přezdívku – viz *Terra*.

Terra

Domácká varianta křestního jména *Tereza*.

Toufar

Přezdívka byla motivována příjmením původního majitele stavení. Současný majitel se jmenuje *Zdeněk Halama*.

Zběhla

Přezdívka je obměnou nositelova příjmení *Zběhlik*.

7. 2 Přezdívky motivované tělesnými vlastnostmi

Cápek

Nositel této přezdívky byl vždy malého vzrůstu a za všemi staršími kamarády vždy *capal* a byl pozadu. SSJČ¹⁶ uvádí, že cápek je mladý, nezkušený člověk; nováček.

¹⁶ Slovník spisovného jazyka českého

Dlouhonožka

Motiv této přezdívky je poměrně zřejmý. Nositelka se pyšní dlouhýma nohama a vysokou postavou. Přezdívka byla utvořena pomocí skládání.

Evžen Pírko

Tato dvouslovná přezdívka má velmi pejorativní ráz. Její nositel má značnou nadváhu. Jméno *Evžen* bylo k této přezdívce připojeno zcela spontánně, nijak nesouvisí se jménem nositele. Jméno *Evžen* považovali „tvůrci“ přezdívky za komické a mělo tedy ještě více podtrhnout celkový ironický ráz.

Goliáš

Přezdívka má opět ironický ráz. Nositel je malého vzrůstu.

Inču-čuna

Nositelka této přezdívky nosí velmi často vlasy spletené do copánků, čímž připomíná „indiánskou dívku“. Inču-čuna byl náčelníkem indiánského kmene Apačů a otec Vinnetoua v prvním díle Mayova románu Vinnetou.

Krasavica

Přezdívka má velmi pejorativní ráz. Nositelce této přezdívky nebylo dáno příliš krásy do vínku.

Kucínek

Tato přezdívka se dědí z generace na generaci. Nositel má velmi zavalitou postavu a buclaté tváře.

Kucinka

Ženská podoba přezdívky *Kucínek* (viz výše).

Kuře

Tato přezdívka byla motivována malým vzrůstem nositele a také tím, že nositelovi nerostou vousy, nýbrž jen nepatrné „chmýří“ pod nosem („oškubaný jako kuře“).

Pindis

Přezdívka je motivována opět malým vzrůstem nositele (doslova se jedná o tzv. „piňďu“). Tato přezdívka se dědí z generace na generaci.

Plachta

Nositel této přezdívky má velké a odstáté uši.

Prdelačka

Dotyčná získala tuto přezdívku díky své abnormálně velké zadnici. Přezdívka má pejorativní ráz.

Smolíček Pacholíček

Nositel této dvouslovné přezdívky má zrzavé vlasy a pihovatý obličej, čímž se velmi podobá filmové pohádkové postavičce *Smolíčka Pacholíčka*. Tato přezdívka se může řadit i do kategorie přezdívek, jež jsou motivované vztahem nositele k známé osobě či pohádkové bytosti.

7. 3 Přezdívky motivované duševními, charakterovými vlastnostmi

Božena

Nositelka této přezdívky se jmenuje *Aneta*, ovšem chová se neúměrně vůči svému mladému věku, je velmi usedlá. Jméno *Božena* v dnešní době není příliš aktuální, moderní, z čehož tato přezdívka vychází.

Brouček

Nositel této přezdívky je gay, který všechny své přátele oslovuje slovem „brouček“.

Ďábel

Dotyčný získal tuto přezdívku díky svým „opileckým stavům“. V opilosti dělá zcela nekontrolovatelné činy. Tato přezdívka také souvisí s jeho rychlou jízdou autem.

Ďáblice

Nositelka „zdedila“ tuto přezdívku po svém manželovi. Motiv vzniku je stejný jako u přezdívky *Ďábel* (viz výše).

Divizna

Nositelka přezdívky *Divizna* sleduje každý den (i noc) ze svého štítového okna dění ve vsi.

Drbna

Jedná se o přezdívku pro muže. Její nositel nikdy neudrží tajemství. Vždy se na něj dá spolehnout v tom, že všechny informace a všechna tajemství vyzradí.

Fáčko

Nositel této přezdívky neuměl vyslovovat jako malý souhlásku „f“.

Frája

Dotyčný získal tuto přezdívku díky svým autům, které poměrně často střídá a rád se s nimi vychloubá.

Geban

Jedná se o ženskou přezdívku. Dotyčná se v podstatě neustále usmívá. Přezdívka byla utvořena ze slangového slova „gebit se“, tedy výrazně se usmívat.

Chytrolín

Nositel této přezdívky je místní „radil“. Všechno zná nejlépe, všude byl. Bohužel všem radí pouze slovně, tudíž tato přezdívka má pejorativní ráz.

Kecal

Motiv vzniku této přezdívky je obdobný jako u předchozí přezdívky *Chytrolín*.

Kyselej ksicht

Tuto dvouslovnou přezdívku si vysloužila dnes už bývalá servírka místní restaurace, kterou tato práce zjevně příliš nenaplňovala a dávala to najevo svým nepříjemným výrazem obličeje. Nikomu neopětovala úsměv a neustále byla zamračená.

Lišák

Nositel této přezdívky je chytrý, někdy až vychytralý („chytrý jako liška“). Tato přezdívka však není myšlena negativně.

Ochmelka

Nositel této přezdívky se rád a často oddává alkoholu.

Plačka

Nositelka přezdívky *Plačka* je postarší dáma, která navštěvuje všechny pohřby v širokém okolí.

Tele

Jedná se o ženskou přezdívku. Nositelka se často směje i věcem a historkám, které nejsou vtipné.

Všeuměl

Tato přezdívka není myšlena ironicky. Dotyčný je velmi zručný a dokáže opravit takřka všechno.

Žíža

Nositelka získala tuto přezdívku již ve své pubertě. Je spjata s tím, že „měla často žízeň“. Nositelka ráda a často konzumovala alkoholické nápoje, a proto se začalo říkat, že má často žízeň, z čehož byla později utvořena přezdívka „Žíža“.

7. 4 Přezdívky motivované povoláním, profesí nositele

Bobeš

Nositelé přezdívky *Bobeš* si založili firmu **Borkovec–Beneš**. Tato přezdívka je tedy zkratkovým slovem z jejich příjmení.

DJ Sudič

Nositel této přezdívky učil hudební výchovu, díky tomu vznikla první část přezdívky *DJ* (*disc jockey*, nově *DJ* nebo *deejay*). Druhá část přezdívky *Sudič* byla motivována příjmením nositele *Suda*.

Hospodský

Nositel této přezdívky bydlí v domě, ve kterém byla dříve provozována hospoda.

Inženýr (Inženýrskéj)

Dotyčný je vystudovaný inženýr ekonomie. Je zajímavé, že se častěji používá spisovná podoba této přezdívky.

Loutka

Nositel přezdívky *Loutka* pracuje u vojáků, kde musí neustále plnit rozkazy, tudíž je s ním manipulováno jako s dřevěnou loutkou.

Plíšek

Dotyčný pracuje jako klempíř, tudíž neustále s plechem.

Podnikatel

Takto je nazýván majitel místního pensionu a bowlingového centra.

Podržtaška

Nositel této přezdívky vykonává pouze pomocné práce. Přezdívka byla utvořena skládáním, vznikla spřežka.

Provozovatel

Nositel přezdívky *Provozovatel* si pronajímá místní restauraci a stal se tedy jejím skutečným provozovatelem.

Předseda

Nositel této přezdívky pracuje jako přidavač, ovšem snaží se všem „diktovat“, co mají dělat. Tato přezdívka má ironický nádech. Tato osoba má ještě další přezdívku – viz *Živočichář*.

Přemek Podlaha

Dotyčný pracuje jako zahradník a má i své zahradnictví. Někdy je označován i jako *Zahrádkář*, ovšem tato varianta je méně častá.

Starosta (Ministr)

Nositel této přezdívky je v obecním zastupitelstvu. Častěji se užívá varianta *Starosta*.

7. 5 Přezdívky motivované vztahem nositele k známé osobě, pohádkové bytosti

Homer (Simpsonovi)

Dotyčný má stejné vlastnosti jako *Homer* ze seriálu *Simpsonovi* („domácí povaleč“). Někdy je jeho celá rodina nazývána jako *Simpsonovi*.

Jerry

Nositel této přezdívky se jmenuje *Tomáš* (Tom). Přezdívka je motivována dětským kresleným seriálem „Tom a Jerry“.

Stifler

Motivací přezdívky je filmová postava *Stiflera* z filmu „Prci, prci, prcičky“. Dotyčný je stejně „hloupý“ jako tato postava.

Šejk

Nositel této přezdívky se jmenuje *Petr Peterka*. Přezdívka je motivována filmem „Škola základ života“, ve kterém vystupuje postava „šejka Peterky“.

Váňa

Dotyčný se jmenuje křestním jménem *Ivan*. Přezdívka byla inspirována pohádkou *Mrazík* („*Váňo, Váňo Ivane....*“).

Živočichář

Inspirací pro tuto přezdívku byla postava „živočicháře Bédi“ z trilogie „Slunce, seno, jahody ...“. Přezdívka má opět ironický nádech.

7. 6. Přezdívky podle koníčků, oblíbených činností

Bouchal

Nositel této přezdívky se věnuje myslivosti. Jako „bouchal“ je označován myslivec, který se netrefí do žádné zvěře. Přezdívka má mírně ironický nádech.

Chodec

Dotyčný chodí každý den pěšky z Čenkova do Tábora (13 kilometrů). Nikdo neví, za jakým účelem město navštěvuje a z jakého důvodu chodí pěšky.

Muzikant

Nositel této přezdívky hraje již od útlého věku na dva hudební nástroje. V současné době hraje i v několika kapelách. Tuto přezdívku zdědil po svém otci.

Paragán

Nositel přezdívky *Paragán* létá s rogačem.

Trubadúr

Nositel této přezdívky hraje na trubku. Vždy, když trénuje a zkouší nové skladby, rozléhá se hlas trubky po celé vsi.

Zemědělec

Tato přezdívka vznikla ze záliby nositele. Rád obdělává své pole a konstruuje si různé zemědělské stroje (traktor, obrabečka atd.).

7. 7 Přezdívky podle příhody, historky, průpovědek

Američan [emeričan] (z Vysočan)

Nositel této přezdívky žil dlouhou dobu ve Spojených státech amerických.

Dědek z obrazu

Jedná se o starousedlíka, který chodí každý den do místní hospody a pravidelně sedí u stolu pod velkým obrazem. Opět má tato přezdívka spíše pejorativní ráz.

Kocourmour

Nositelka této přezdívky má již od útlého věku v oblibě kočky, o které se ráda stará.

Kolo

Dotyčný jezdí neustále na kole a s oblibou tak sleduje, co nového se děje ve vsi. Počasí mu není překážkou.

René

Přezdívka byla motivována prvním autem, které si nositel koupil. Jednalo se o značku „Renault“.

Slivovicový král

Nositel této dvouslovné přezdívky je znám tím, že si vždy a všude rád dá slivovici a vypije jí nepřeborné množství.

Strécu

Přezdívku *Strécu* získal nositel kvůli tomu, že v hospodě za všechny platil útratu a z toho důvodu se všemi vycházel velmi dobře.

Tetička

Dotyčná osoba s oblibou všechny navštěvuje (mnohdy se jedná o nezvanou návštěvu). Přezdívka má ironický ráz.

Tumba

Tumba je ve své podstatě mírnější variantou „Trouby“. Dotyčný několikrát „naletěl“ při svých podnikatelských záměrech podvodníkům.

Wejke

Nositel této přezdívky doslova „žvejkal hloupostí“.

7. 8 Přezdívky podle bydliště a jiných místních souvislostí

Upír

Nositel této přezdívky má dům zarostlý plevelem a některá okna zamřížovaná. Z tohoto důvodu jde z majitele poněkud strach a vzhledem k tomu si vysloužil tuto přezdívku.

Zadák

Nositel této přezdívky žije sice v domě, který se nachází uprostřed vsi, ovšem u jeho otce se říká „U Zadáků“ (viz kapitola 6.1.2), tudíž syn zdědil tuto přezdívku po svém otci.

7. 9 Skupinové přezdívky

BBC

Takto se přezdívá třem starousedlicím, které posedávají každý den na lavičce u rybníka a sledují dění ve vsi.

Dolejšáci

V Čenkově žijí tři rodiny Sudových. Pro jejich rozlišení se používá označení podle polohy jejich domu ve vsi.

Hořejšáci

Stejný motiv vzniku jako u přezdívky *Dolejšáci* (viz výše).

Pat a Mat

Jedná se o přezdívku otce a syna, kteří v podstatě všechny činnosti, domácí práce (práce v zemědělství) vykonávají společně.

Švédská trojka

Jedná se o trojici dívek, které chodí neustále pohromadě, tráví spolu veškerý volný čas.

Vedlejšáci

Stejný motiv vzniku jako u přezdívky *Dolejšáci* (viz výše).

Vlaštovky

Takto se přezdívá dvěma postarším sestrám, které mají v Čenkově přechodné bydliště. Neustále se tedy stěhují z místa na místo.

7. 10 Přezdívky neprůhledné

Béda

Mafián

Camour

Metriš

Kuja

Pižd'uch (Pižd'ulín)

Kýbl

Taška

Přehled přezdívek

Z následujícího přehledu je patrné, že nejvíce přezdívek bylo motivováno rodným jménem a příjmením. Do této skupiny se řadí 26 mužských a 13 ženských přezdívek. Naopak nejmenší zastoupení mají přezdívky podle bydliště a jiných místních souvislostí. Do této kategorie spadají pouze dvě mužské přezdívky (*Upír* a *Zadák*).

Skupina přezdívek	Mužské	Ženské
Přezdívky motivované rodným jménem a příjmením	Áda, Beník, Dave, Drdík, Fíd'a, Francimór, Háček, Jarik, Jendys, Kája, Klouzek, Kotis (Kotrba), Kraťas, Laluna, Macek, Máčko, Nejža (Neža), Pájín, Pepíno (Pipin), Pišta, Slunda, Stanley, Sůď'a (Sudič), Švadlenka (Švadla), Toufar, Zběhla	Aduš (Adla), Hejňaska, Jaruna, Kačena, Kariš, Kluzačka, Malá Drdík, Milka, Píška, Sudička, Summerka, Švecka, Těrra
Přezdívky motivované tělesnými vlastnostmi	Cápek, Evžen Pírko, Goliáš, Kucínek, Kuře, Pindis, Plachta, Smolíček, Pacholíček	Dlouhonožka, Inču-čuna, Krasavica, Kucinka, Prdelačka
Přezdívky motivované duševními, charakterovými vlastnostmi	Brouček, Ďábel, Drbna, Fáčko, Frája, Chytrolín, Kecal, Lišák, Ochmelka, Všeuměl	Božena, Ďáblice, Geban, Kyselej ksicht, Plačka, Tele, Žíža
Přezdívky motivované povoláním, profesí nositele	Bobeš, DJ Sudič, Hospodský, Inženýr (Inženýrskéj), Loutka, Plíšek, Podnikatel, Podržtaška, Provozovatel, Předseda, Přemek	

<p>Přezdívky motivované vztahem nositele k známé osobě, pohádkové bytosti</p>	<p>Homer (Simpsonovi), Jerry, Stifler, Šejk, Váňa, Živočichář</p>	
<p>Přezdívky podle koníčků, oblíbených činností</p>	<p>Bouchal, Chodec, Muzikant, Paragán, Trubadúr, Zemědělec</p>	
<p>Přezdívky podle příhody, historky, průpovědek</p>	<p>Američan (z Vysočan), Dědek z obrazu, Kolo, René, Slivovicový král, Strécu, Tumba, Wejke</p>	<p>Kocourmour, Tetička</p>
<p>Přezdívky podle bydliště a jiných místních souvislostí</p>	<p>Upír, Zadáč</p>	
<p>Skupinové přezdívky</p>	<p>BBC, Dolejšáci, Hořejšáci, Pat a Mat, Švédská trojka, Vedlejšáci, Vlaštovky</p>	

Závěr

V diplomové práci jsem provedla lingvistickou analýzu oficiálních i neoficiálních vlastních jmen osob v jihočeské obci Čenkov u Malšic. Cílem práce bylo přispět k onomastice této obce. Ačkoli má tato vesnička pouhých 233 obyvatel, nabízí poměrně rozmanitý onomastický materiál. V úvodu své práce uvádím metodologii, podle které jsem v práci postupovala. Nejprve jsem se soustředila na prostudování odborné literatury, která se věnuje onomastice a zejména její dílčí disciplíně antroponomastice. Také jsem se seznámila s bakalářskými a diplomovými pracemi, jež již na toto téma byly v minulosti vytvořeny a úspěšně obhájeny. Získaná data a odborná fakta jsem shromáždila v teoretické části své práce, v jejímž počátku uvádím obecné informace o Čenkově a také neopomím historický vývoj obce. Posléze jsem věnovala pozornost teoretickým podkladům vztahujícím se k historii onomastiky a jejímu dělení. Uvádím zde i přehled jmen našich významných onomastiků a jejich prací. Následující pasáž pojednává v obecné rovině o vlastních jménech, jejich druzích a funkcích. Závěrečná kapitola teoretické části je zaměřena na dědičná a nedědičná pojmenování osob, tedy na přízviska a příjmy, jména tovaryšská, přezdívková, jména po chalupě, na vznik a původ příjmení a především na jejich možná třídění.

Po teoretickém vstupu následuje stěžejní část práce, kterou tvoří část praktická. V první kapitole rozebírám 83 příjmení, jež se vyskytují v Čenkově u Malšic. K získání všech příjmení mi byl nápomocen soupis obyvatel této obce. Příjmení dělím do čtyř základních kategorií podle Dobravy Moldanové (1983), tedy na příjmení ze jmen osobních, příjmení z apelativ, příjmení ze jmen místních a příjmení ze jmen cizího původu. Jednotlivé kategorie dále člením do podkategorií, jež motiv vzniku daného příjmení ještě více specifikují. Zvolené členění nejlépe pokrývá soubor příjmení, která se vyskytují v této obci. Nejobsáhlejší skupinou jsou **příjmení vzniklá z apelativ** (*Balog, Beránek, Červenec, Čížek* atd.), do níž spadá 42 příjmení. Druhou nejpočetnější skupinu tvoří **příjmení ze jmen osobních** (*Adam, Beneš, Buček, Jaroš* atd.). Do ní se řadí 27 příjmení. Poměrně málo obsáhlé jsou skupiny **příjmení tvořené cizími jmény** (8) (*Banýr, Bejlovec, Deyl* atd.) a **ze jmen místních** (4) (*Haškovec, Lutovský, Janovský, Sumarauer*). Příjmení jako *Čížek, Čutka, Kohout, Kos, Kříž, Kubů, Macholda, Nosek, Veselý* lze zařadit i do více kategorií. Uvádím zde ještě jednu skupinu, do které řadím dvě příjmení (*Čopák, Tóth*), k nimž jsem v odborných publikacích nedohledala motivy vzniku. U jednoho z nich (*Tóth*) jsem se pokusila o vlastní výklad. Příjmení *Beránek*,

Buček, Hemer, Hrdlička, Sumerauer, Valeš se v Čenkově vyskytují pouze v přechýlené podobě. Při výkladu etymologie příjmení jsem vycházela zejména z publikací Vladimíra Matese (*Jména tajemství zbavená* 2002, *Jména tajemství zbavená: malá encyklopedie příjmení, II. díl* 2003, *Jména tajemství zbavená aneb příjmení pod mikroskopem* 2004), Dobravy Moldanové (*Naše příjmení* 1983) a Josefa Beneše (*O českých příjmeních* 1962, *Německá příjmení u Čechů, 1. svazek* 1998, *Německá příjmení u Čechů, 2. svazek* 1998). V závěru této části předkládám statistiku četnosti jednotlivých příjmení. K nejčetnějším příjmením v Čenkově se řadí **Beneš, Suda, Čížek, Kluzák, Janoušek** a **Neužil**. Tato příjmení se v obci opakují i v rámci nepříbuzných rodin. V tomto přehledu neuvádím pouze počet nositelů příslušných příjmení v Čenkově, ale i na Tábořsku a v celé České republice. K statistickému šetření mi byl nápomocen internetový projekt *Kdejsme.cz*.

Následující rozmanitou kapitolu tvoří **jména po chalupách**. Soubor těchto jmen je velmi obsáhlý, což je v dnešní době poměrně nevídaná záležitost. Ač v Čenkově neexistuje žádný oficiální soupis těchto jmen, přesto se mi podařilo formou dotazníku a pomocí rozhovorů se starousedlíky shromáždit 64 těchto jmen. Pro přehlednost jmen po chalupách jsem vytvořila tabulku, ve které uvádím číslo popisné příslušného stavení a jeho současného majitele a následně jméno po chalupě. U některých stavení se dochovala dvě nebo tři jména po chalupách (*U Jahodů – U Červených – U Růžičků; U Polívků – U Zdeňků*). Tato jména třídím podle stejného způsobu jako příjmení v předchozí kapitole. Nejpočetnější skupinou jsou i v tomto případě příjmení vzniklá z apelativ (27) (*Boháč, Černík, Červený, Hodač* atd.). U jmen po stavení jsem vytvořila ještě jednu kategorii, do které jsem zařadila jména po chalupách, jež nebyla utvořena na základě příjmení původního majitele, nýbrž jsou spjata s povoláním předchozího majitele, nebo souvisí s polohou samotného stavení (*U Boženy, U cihlářů, U hospodských, U malířů, U tarasáků, Na truhlárně, U třetinářů, U zadáků*). Některá jména po stavení jsem v Čenkově zaznamenala dvakrát (*U Blažků, U Matějčků, U Mazouchů, U Vavřinců, U Veselých*).

Jako další cíl své diplomové práce jsem si stanovila **zachycení přezdivek** v Čenkově u Malšic. V obci jsem zjistila 121 přezdivek, z nichž převládají zejména přezdívky mužské. Soubor těchto přezdivek je tedy poměrně velký, dokonce někteří nositelé mají přezdivek více (*Pepíno – Klouzek, Áda – Stifler, Jarik – Inženýrskéj* atd.). Řada přezdivek má ironický, až pejorativní ráz (*Kyselej ksicht, Prdelačka, Evžen Pírko* atd.).

Tato neoficiální pojmenování člením do deseti kategorií. Nejvíce zastoupené jsou přezdívky motivované křestním jménem a příjmením. Mužských přezdívek se v této skupině vyskytuje 26 (*Áda, Beník, Dave, Drdík* atd.) a ženských pouze 13 (*Aduš, Hejňaska, Jaruna, Kariš* atd.). Nejčastějšími slovtvornými prostředky jsou tyto formanty: **-ík** (*Beník, Drdík, Malá Drdík, Sudík*), **-ka** (*Hejňaska, Milka, Prdeláčka, Sudička, Summerka, Švecka*). Přezdívky jsou často utvořeny pomocí krácení (*Áda, Nejža, Slunda, Zběhla*). Některé přezdívky jsou tvořeny dvouslovným názvem, často s hodnotícím přívlastkem (*Dědek z obrazu, Evžen Pírko, Kyselej ksicht, Pat a Mat, Slivovicový král, Švédská trojka*) a také skládáním (*Dlouhonožka, Kocourmour, Podržtaška*). Poměrně rozsáhlý je i soubor tzv. skupinových přezdívek (*BBC, Hořejšáci, Vedlejšáci, Vlaštovky* atd.). V Čenkově se vyskytují čtyři přezdívky, které jsou předávané z generace na generaci (*Kucínek, Muzikant, Pindis, Zadák*).

Tento soubor svědčí o jazykové tvořivosti obyvatel Čenkova u Malšic. V mé diplomové práci se stal prvním uceleným soupisem jmen po chalupě i přezdívek, jež se v obci vyskytují.

Seznam použité literatury

- BĚLIČ, Jaromír – KUČERA, Karel – KAMIŠ, Adolf. *Malý staročeský slovník: příručka ke studiu na filozofických a pedagogických fakultách*. 1. vyd. Praha: SPN, 1979. 707 s.
- BENEŠ, Josef. *Německá příjmení u Čechů: 1. svazek*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 1998. 359 s. ISBN 80-7044-212-3.
- BENEŠ, Josef. *Německá příjmení u Čechů: 2. svazek*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 1998. 242 s. ISBN 80-7044-212-3.
- BENEŠ, Josef. *O českých příjmeních*. 1. vyd. Praha: Československá akademie věd, 1962. 355 s.
- Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. 604 s. ISBN 80-7106-484-X.
- HARVALÍK, Milan. *Synchronní a diachronní aspekty české onymie*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2004. 161 s. ISBN 80-200-1253-2.
- KNAPPOVÁ, Miloslava. *Naše a cizí příjmení v současné češtině*. Liberec: AZ KORT, 2008, 249 s. ISBN 80-238-8173-6.
- KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude vaše dítě jmenovat?*. Vyd. 3. (dopl. a přeprac.). Praha: Academia, 2002. 358 s. ISBN 80-200-0775-X.
- KOPEČNÝ, František. *Průvodce našimi jmény*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Academia, 1991. 259 s. ISBN 80-200-0016-X.
- MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. 5. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010. 866 s. ISBN 978-80-7422-048-7.
- MATES, Vladimír. *Jména tajemství zbavená: malá encyklopedie 250 nejčastějších příjmení. I.* Vyd. 2. Praha: Epoque, 2002. 319 s. ISBN 80-86328-10-4.
- MATES, Vladimír. *Jména tajemství zbavená: malá domácí encyklopedie nejčastějších příjmení. II. díl, Adam – Žižka*. Vyd. 1. Praha: Epoque, 2003. 381 s. ISBN 80-86328-30-9.
- MATES, Vladimír. *Jména tajemství zbavená, aneb, Příjmení pod mikroskopem. III.* 1. vyd. Praha: Epoque, 2004. 298 s. ISBN 80-86328-58-9.

MOLDANOVÁ, Dobrava. *Naše příjmení*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1983. 289 s.

MOLDANOVÁ, Dobrava. *Naše příjmení*. Vyd. 2., upr. v roce 2004. Praha: Agentura Pankrác, 2004. 229 s. ISBN 80-86781-03-8.

OSTRÝŽOVÁ, Martina. *Příjmení a přezdívký v obci Vír*. České Budějovice, 2011. Nepublikovaná bakalářská práce FF JU v Českých Budějovicích. Dostupné <http://wstag.jcu.cz/portal/prohlizeni/index.jsp>.

PLESKALOVÁ, Jana. *Vývoj vlastních jmen osobních v českých zemích v letech 1000–2010*. Vyd. 1. Brno: Host – Masarykova univerzita, 2011. 204 s. ISBN 978-80-7294-834-5.

SASSMANN, Alois. *Kořeny: putování po starých rodech, aneb, Co jste na jihočeské frekvenci 106,4 FM neslyšeli*. 2. Vyd. 1. České Budějovice: Karmášek, 2008. 231 s. ISBN 978-80-87101-03-2.

SASSMANN, Alois. *Malšice mezi Lužnicí a Lužnicí*. Malšice: Městys Malšice, 2014. 279 s.

SEDLÁČKOVÁ, Tereza. *Příjmení v obci Sudovo Hlavno*. České Budějovice, 2013. Nepublikovaná diplomová práce FF JU v Českých Budějovicích. Dostupné <http://wstag.jcu.cz/portal/prohlizeni/index.jsp>.

SOMMEROVÁ, Eva. *Příjmení v obci Bolešiny*. České Budějovice, 2014. Nepublikovaná diplomová práce FF JU v Českých Budějovicích. Dostupné <http://wstag.jcu.cz/portal/prohlizeni/index.jsp>.

SVOBODA, Jan. *Staročeská osobní jména a naše příjmení*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1964. 317 s.

ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*. 1. vyd. V Brně: Masarykova univerzita, 1999. 191 s. ISBN 80-210-2027-X.

Internetové zdroje

BENEŠ, Josef. Jaké české příjmení si vybrat? *Naše řeč* [online]. 1946, roč. 30, 6–7 [cit. 2015-03-04]. Dostupné na: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3968>

BENEŠ, Josef. O našich příjmeních. *Naše řeč* [online]. 1944, roč. 28, č. 8 [cit. 2015-03-04]. Dostupné na: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3968>

Kde jsme: Četnost příjmení nebo jména v České republice. [online]. [cit. 2015-03-02]. Dostupné na: <http://www.kdejsme.cz/>

KNAPPOVÁ, Miloslava. O jméně a příjmení z hlediska praxe. *Naše řeč* [online]. 1970, roč. 53, 4–5 [cit. 2015-03-04]. Dostupné na: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3968>

STANISLAV, Ján. Tót. In: *Wikipédia: Slobodná encyklopédia* [online]. 2013 [cit. 2015-03-26]. Dostupné z: <http://sk.wikipedia.org/wiki/T%C3%B3t>

Vokabulář webový: Webové hnízdo pramenů k poznání historické češtiny. [online]. [cit. 2015-03-02]. Dostupné na: <http://vokabular.ujc.cas.cz/>.

Další zdroje

Kronika obce Čenkov (1925 – 2015, současná kronikářka Růžena Čutková).

Rozhovory s obyvateli Čenkova.

Soupis obyvatel z Obecního úřadu v Malšicích.

Rejstřík (příjmení, jména po chalupě, přezdívky)

- Áda, 82, 96, 99
Adam, 32, 33, 82, 98, 101
Aduš (Adla), 82, 96
Američan [američan] (z Vysočan), 93
Balog, 43, 98
Banýr, 61, 98
BBC, 95, 97, 100
Béda, 95
Bejlovec, 14, 61, 66, 80, 98
Beneš, 33, 64, 66, 67, 90, 98
Beník, 82, 96, 100
Beránek, 43, 98
Bobeš, 90, 96
Bouchal, 92, 97
Božena, 88, 96
Brouček, 88, 96
Buček, 33, 34, 67, 98
Camour, 95
Cápek, 86, 96
Čepička, 14, 52, 67
Červenec, 43, 98
Čížek, 44, 64, 67, 98
Čopák, 63
Čutka, 34
Ďábel, 88, 96
Ďáblice, 88, 96
Dave [deyv], 83
Dědek z obrazu, 93, 97, 100
Deyl, 61, 64, 66, 98
Divizna, 89
DJ Sudič, 90, 96
Dlouhonožka, 87, 96, 100
Dolejšáci, 95, 97
Douda, 56, 57, 64, 66, 67
Drbna, 89, 96
Drda, 44, 45, 64, 83
Drdík, 83, 85, 96, 100
Engler, 62
Evžen Pírko, 87, 96, 99
Fáčko, 84, 89, 96
Fíd'a, 82, 83, 96
Frája, 89, 96
Francimór, 83, 96
Fučík, 58
Geban, 89, 96
Goliáš, 87, 96
Háček, 83, 96
Hák, 53, 64, 66, 67, 83
Halama, 57, 67, 86
Haškovec, 60, 66, 98
Hašpl, 13, 14, 53, 65, 66, 67, 76
Hejňaska, 83, 96, 100
Hejný, 53, 67, 81
Hemer, 62
Holas, 42, 45
Homer (Simpsonovi), 92, 97
Hořejšáci, 95, 97, 100
Hospodský, 90, 96
Hrdlička, 14, 45
Chodec, 93, 97
Chytrolín, 89, 96
Inču-čuna, 87
Inženýr (Inženýrskéj), 91, 96
Janoušek, 34, 64, 69, 99
Janovský, 60, 67, 98
Jarik, 83, 96, 99
Jaroš, 35, 66, 98
Jaruna [džaruna], 83
Jendys, 83, 96
Jerry, 92, 97
Jindra, 35
Jirásek, 36, 67
Jošt, 36, 65, 69
Kačena, 83, 96
Kája, 84, 96
Karas, 46
Kariš, 84, 96, 100
Kárník, 13, 53, 64, 66
Kecal, 89, 96
Klouzek, 84, 96, 99
Kluzačka, 84, 96
Kluzák, 58, 64, 66, 67, 84, 99
Kocourmour, 93, 97, 100
Kohout, 46
Kolo, 93, 97
Koranda, 36
Koten, 47, 74
Kotis, 84, 96
Kotrba, 47, 48, 84, 96
Krasavica, 87, 96
Krat'as, 84, 96
Krátký, 48, 64, 84
Kratochvíl, 48
Krpata, 58, 66
Kubů, 37, 67
Kucínek, 87, 96
Kucinka, 87, 96
Kuchta, 53, 67
Kuja, 95
Kuře, 87, 96
Kýbl, 95
Kyselej ksicht, 89, 96, 99
Laluna, 84, 96
Lišák, 89, 96
Loskota, 57
Loutka, 91, 96
Lutovský, 14, 60, 65, 66, 79, 98
Macek, 84, 96
Máčko, 84, 96
Mafián, 95
Mach, 37, 38, 64, 84
Macholda, 37, 38, 65, 66
Malá Drdík, 100
Malecha, 48, 65
Matějček, 38, 65, 70
Metriš, 95
Michálek, 38, 39
Michalíček, 39, 65
Milka, 85, 96, 100
Mrázek, 49, 66
Muzikant, 93, 97
Na truhlárně, 67, 81
Nejža (Neža), 85, 96
Neužil, 49, 64, 85, 99
Nosek, 49, 50
Novák, 28, 54, 55, 65, 67, 76
Novotný, 55, 65, 67
Ochmelka, 90, 96
Pájín, 84, 85, 96
Pán, 55, 56

Pánský, 56
Paragán, 93, 97
Pat a Mat, 95, 97, 100
Pávek, 50, 65
Pelz, 62
Pepíno (Pipin), 85, 96
Peterka, 39, 67, 81, 92
Pindis, 88, 96
Píša, 39, 85
Píška, 85, 96
Pišta, 85, 96
Pižďuch (Pižďulín), 95
Plačka, 90, 96
Plachta, 88, 96
Plíšek, 91, 96
Plouhar, 62, 64, 66
Podnikatel, 91, 96
Podržtaška, 91, 96, 100
Prdelačka, 88, 96, 99
Provozovatel, 91, 96
Předseda, 91, 96
Přemek Podlaha, 91
Příbyl, 58, 67
René, 94, 97
Slivovicový král, 85, 94, 97, 100
Slunda, 85, 96, 100
Slunečko, 50, 64, 66, 85
Smolíček Pacholíček, 88, 96
Stanley[stenly], 85
Stifler, 82, 92, 97, 99
Strécu, 94, 97
Suda, 39, 64, 85, 90, 99
Sůďa (Sudík), 85
Sudička, 85, 96, 100
Suchan, 51
Sumerauer, 60, 67
Summerka, 86, 96, 100
Šejk, 92, 97
Šimáček, 39, 40, 86
Šimakopako, 86
Šťastný, 51
Štěpán, 24, 40, 66
Švadlena, 53, 86
Švadlenka (Švadla), 86, 96
Švec, 30, 42, 54, 64, 66, 84
Švecka, 86, 96, 100
Švédská trojka, 95, 97, 100
Taška, 95
Tele, 90, 96
Terra, 86, 96
Tetička, 94, 97
Tóth, 63, 98
Toufar, 86, 96
Trubadúr, 93, 97
Tumba, 94, 97
U Andresů, 67, 68
U Bejlovců, 66, 80
U Blažků, 66, 67, 68
U Boháčů, 66, 72
U Borovských, 67, 78
U Boženy, 67, 81
U cihlářů, 67, 81
U Čásenských, 66, 78
U Černíků, 66, 72
U Červených, 66, 72, 99
U Fajtlů, 66, 68
U Flíčků, 67, 77
U Hašplů, 67, 76
U Havlíků, 67, 69
U Hodačů, 67, 70
U Horáků, 66, 79
U Jahodů, 66, 73, 99
U Janoušků, 67, 69
U Joštů, 67, 69
U Kadečků, 67, 73
U Kalců, 67, 76
U Kodadů, 67, 70
U Kosů, 66, 73
U Kotalíků, 66, 77
U Kotenů, 66, 74
U Kotrbů, 66, 74
U Koutenských, 66, 79
U Kovářů, 66, 76
U Křivánků, 66, 74
U Křížovských, 80
U Křížů, 66, 79
U Lutovských, 67, 79
U malířů, 81
U Marunů, 67, 78
U Matějčků, 66, 67, 70
U Mazouchů, 66, 67, 77
U Nováků, 66, 76
U Outratů, 66, 74
U Polívků, 66, 74, 99
U Růžičků, 66, 75, 99
U Ševčíků, 66, 76
U Šmejkalů, 66, 77
U Ťapoulů, 66, 80
U tarasáků, 67, 81
U Toufarů, 67, 80
U třetinářů, 67, 81
U Vančatů, 66, 70
U Vavřinců, 66, 67, 70
U Veselých, 67, 75
U Vozábalů, 66, 78
U zadáků, 81
U Zdeňků, 13, 66, 71, 99
U Zelenků, 66, 75
U Ziků, 13, 66, 71
Uhlík, 57
Upír, 94, 97
Valeš, 40, 41
Váňa, 41, 65, 70, 92, 97
Vedlejšáci, 95, 97, 100
Vlaštovky, 95, 97, 100
Vlček, 51, 64, 66
Vojnarovič, 62, 63
Vošta, 41, 66
Všeuměl, 90, 96
Wejke, 94, 97
Zadák, 94, 97
Zběhla, 86, 96, 100
Zeman, 30, 42, 56, 65
Zemědělec, 93, 97
Zuzák, 41, 65
Živný, 52, 67
Živočichář, 91, 92, 97
Žiža, 90, 96